

2-3 **פרשת וארא** ג וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה: ג וַאֲרָא
 אֶל-אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק וְאֶל-יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נִדְעָתִי
 4 לָהֶם: ד וְגַם הִקְמַתִי אֶת-בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן אֵת
 אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם אֲשֶׁר-גָּרוּ בָּהּ:

bağdaşan düzeyde kalmasıdır. Diğer yandan tarih boyunca sadece Moşe, Dört Harfli İsmi düzeyinde bir peygamberlik seviyesine ulaşabilmiştir (krş. Devarim 34:10; *More Nevuim* 2:35; Ralbag; *Milhamot Ašem* 6; *Or Aha'im*). Tanrı'nın İsmi'ni gerçek derinlikleri ile bilebilmek, Yeşayau 52:6, Yirmeyau 31:33 ve Teilim 83:19'da gördüğümüz gibi son derece olağanüstü bir durumdur.

Yine de, daha basit düzeyde Tanrı'nın sözlerini anlamaya çalışalım. Önce de belirtildiği gibi, Tanrı'nın farklı isimleri, O'nun çeşitli durumlarıdaki tavrını yansıtmaları açısından önemlidir (bkz. 3:13 açık.). Başka bir deyişle, her bir İsim, bir tavrı simgeler ve kullanıldıkları her yerde, Tanrı'nın o anda öne çıkardığı yönünü vurgular. Burada da durum farklı değildir.

Şa-day İsmi "Yeterli olan; Her Şeye Kadir" anlamındadır. Bu İsim, Tanrı'nın Yaratılış'ta, doğanın kanunlarını koyan, kainatın, içinde işlediği sınırları belirleyen olduğunu ifade eder. Ayrıca, Tanrı'nın, bir kişinin mutlu olacağı başarılarının ve dayanması gereken acıların sınırlarını belirleyen olduğunu da belirtir (35:11 açık.). Dolayısıyla, Tanrı öncelikle, Atalar'la olandan daha yüksek düzeyde bağlantı kurduğu Moşe'yi, "ben yetersizim" şeklindeki ısrarı sebebiyle sertçe azarlamaktadır.

Ramban, *E-l Şa-day* İsmi'nin, Tanrı'nın doğanın normal düzenine aykırılığı açık olmayan mucizeler yaptığı zamanları ifade ettiğini ileri sürer. Tanrı, Atalar zamanında kıtlık dönemlerinde hayatta kalmalarına yardımcı olmuş, kendilerinden çok daha güçlü düşmanlarını yenmelerini sağlamış ve onlara büyük başarılarla zenginlik bahşetmiştir. Tüm bunlar da mucizevi olmalarına karşın, hiç biri, doğanın kanunlarına açıkça ters düşmemiştir. Başka bir deyişle, Atalar, Tanrı'ya sadece, *E-l Şa-day* İsmi'nin ifade ettiği yönüyle tanıma fırsatı bulmuşlardır. Oysa Moşe, yakında, Atalar'ın tecrübe ettikleri her şeyi önemsiz bırakacak mucizelere şahit olacaktır.

Raşi konuya farklı bir bakışla yaklaşmaktadır. Buna göre *Ašem* İsmi'nin, Tanrı'nın "zamanın

üstünde" oluşunu ifade ettiği hatırla tutulmalıdır (3:15 açık.). Tanrı zamanın üstünde olduğu için bu İsim, Tanrı'nın "Sözünü Tutan" olduğunu da belirtir. Zira Tanrı gelecekte bir şey için "olacak" dediyse, zamanın üstünde olduğu için o şimdiden olmuş gibidir. Böylelikle Tanrı'nın "Ašem İsmi ile tanınması", verdiği sözlerin yerine geldiğine tanık olmak anlamındadır. Atalar bu fırsatı hiçbir zaman yakalayamamışlardır; çünkü ömürleri yetmemiştir. Tanrı onlara Bene-Yisrael'in çoğalacağını, Erets-Yisrael'e gireceğini vaad etmiştir ve onlar bu sözün yerine geleceğine "Tanrı'nın Her Şeye Kadir olduğu" prensibi doğrultusunda inanmışlardır; ama buna tanık olamamışlardır. Moşe ise bu sözlerin yerine gelmeye başladığını bizzat tecrübe etmekte, başka bir deyişle Tanrı'ya *Ašem* İsmi ile tanımaktadır.

Toparlarsak; pasuğun anlamı, Atalar'ın, "Tanrı'ya *Ašem* İsmi'nin gerektirdikleri ile tanıma fırsatına sahip olmadıkları" şeklindedir. Tanrı da, bu fırsata sahip olmasına karşın serzenişte bulunan Moşe'yi, Kendisi'ne tam bir inançla bağlanan Atalar'ı örnek göstererek azarlamaktadır.

4. Ayrıca – "Onlara *Ašem* İsmi ile görünmediğime bakıp, sırf bu sebeple onlara verdiğim sözü yerine getirmeyeceğim fikrine kapılma. Çünkü onlara *E-l Şa-da-y* İsmi ile görünmekle kalmadım, ayrıca Ülke'yi onlara vereceğime dair kesin bir de antlaşma yaptım". Ve Tanrı bir antlaşma yaptığında, bu ebedidir ve mutlaka yerine getirilir.

Konuk olarak yaşadıkları – "Atalar, gerçek mekanlarının manevi dünya olduğunun bilincine vardıkları ve bu dünyayı sadece geçici bir konaklama yeri olarak gördükleri için, Ben de, onlara bu dünya üstündeki manevi mükemmelliğe en uygun yeri vereceğime söz vermiştim" (Malbim).

Vaera

[8. Güven Tazelemesi]

² Tanrı, Moşe'ye konuşarak, ona "Ben Aşem'im" dedi. ³ "Avraam'a, Yitshak'a ve Yaakov'a 'Her-Şeye-Kadir Tanrı' (*E-l Şa-day*) olarak göründüm; fakat onların Beni İsmim Aşem ile tanımalarına fırsat vermedim. ⁴ Ayrıca onlarla, Kenaan Ülkesi'ni – konuk olarak yaşadıkları konaklama diyarlarını – kendilerine verme yönündeki Antlaşmam'ı kesinleştirdim.

Vaera

☞ **Tanrı, şikayetinden dolayı Moşe'yi azarlıyor ve kurtuluşun an meselesi olduğuna dair güvence veriyor.**

Önceki peraşanın sonunda, Moşe, Tanrı'nın kendisini boşuna gönderdiğini; zira kendisinin, halka yardım edebilmek bir yana sadece durumlarının kötüleşmesine sebep olduğunu söyleyerek sitemde bulunmuştu. Tanrı, peraşanın sonunda vermeye başladığı cevaba şimdi devam etmektedir.

Tanrı, Moşe'ye sert konuşmakta, onu Atalar'la karşılaştırmaktadır. Atalar Tanrı'nın verdiği sözlerin gerçekleştiklerini görme ayrıcalığını tadamamış olmalarına karşın (bkz. p. 3 açk.) hiçbir şikayette bulunmamışlardı. Fakat Moşe ise, kurtuluşun an meselesi olduğu kendisine bildirilmiş olmasına karşın, o denli büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştır ki, Tanrı'nın, planını sonuna kadar götürmesini bekleyemeyecek kadar sabırsızca davranmaktadır.

2. Tanrı ... Konuşarak – Tanrı'nın konuştuğunu ya da bir şeyi söylediğini belirten iki sözcük *VayDaber* ve *Vayomer*'dir. Genel bir kural olarak *Vayomer* sözcüğü, Tanrı'nın yumuşak ve şefkatli bir tavır izlediğini belirtirken, *Vaydaber* sert konuşmayı ifade eder. Bu durum sözcüklerin kulağa gelişi ile de kendini göstermektedir. Pasukta Tanrı'nın konuşması ile ilgili olarak, *Vaydaber* sözcüğünün kullanıldığını görmekteyiz. Dahası pasukta, Tanrı'nın sert Yargı Niteliği'ni yansıtan İsmi *E-lo-im* kullanılmaktadır. Bu iki kullanımla, Tora, Tanrı'nın Moşe'ye yönelik sert bir tavır içinde olduğunu ima etmektedir. Moşe Tanrı'nın kendisini başarılı kılmadığı gerekçesiyle serzenişte bulunduğundan, Tanrı da onu sabırsızlığından dolayı azarlayarak konuşmaktadır (Raşi).

Ben Aşem'im – Bkz. 3:15 açk. Bu terim, Tanrı'nın verdiği her sözü tutma konusunda tamamen güvenilir olduğunu ifade eder. Bu, hem

günahların cezalandırılmasını, hem de sevapların ödüllendirilmesini kapsar. Başka bir deyişle Tanrı, Moşe'ye yaptığı sert konuşmaya, Atalar'a verdiği sözün mutlaka yerine getirileceğine ve Moşe'nin de bunu yapma konusunda elçi olarak gönderildiğine dair güvence vererek başlamaktadır (Raşi).

Moşe'nin Mısır'a gelmesiyle birlikte köleliğin daha da zorlaşmasının nedeni, Mısırlılar'ın "günah limitleri" dolana kadar cezalandırılmayacak olmalarıdır. Çünkü Tanrı, kötülere karşı bile sabırlı davranır (bkz. Bereşit 15:16 açk.). Paro, kölelere artık saman bile verilmeyeceğine dair acımasız emriyle (5:7) artık sınıra erişmiştir ve Mısır'ın, Çıkış ile son bulacak olan cezalandırma süreci şimdi başlayacaktır. Bu açıdan, Tanrı Moşe'ye verdiği cevapta, onu Mısır'a boşuna göndermediğini, aksine, Moşe'nin Mısır'a gelişinin, yakında başlayacak olan Çıkış sürecini tetiklediğini söylemektedir (Mizrahi).

3. E-l Şa-day – Bereşit 17:1, 35:11, 48:3. Bkz. s.a.

Fakat ... fırsat vermedim – Tam çeviriyle "onlara İsmim Aşem ile bilinmedim". Pasuğun "onlara İsmim Aşem'i bildirmedim" demediği dikkate alınmalıdır. Nitekim Tanrı'nın, Avraam'a (Bereşit 15:7) ve Yaakov'a (Bereşit 28:13) bu İsmi ile konuştuğu açıktır. Dahası bu İsim melekler tarafından da kullanılmıştır (Bereşit 16:11, 19:13, 19:14, 18:14). Atalar'ın da bu İsmi bizzat telaffuz ettiklerini görmekteyiz (Bereşit 14:22, 15:2, 15:8, 16:2, 16:5, 22:14, 24:27, 24:31, 24:40, 24:44, 24:48, 26:22, 27:7, 27:27, 28:31, 29:32, 30:24, 30:30, 32:10, 33:35, 49:18). Dahası bu İsim yabancılar tarafından bile kullanılmıştır (Bereşit 24:3, 24:31, 26:28, 26:29, 30:27, 31:49). Atalar'dan önce bu İsmim hiçbir konuşmada yer almadığını söylemek ise doğru olacaktır. Atalar arasında Dört Harfli İsim elbette bilinmekteydi fakat onun ifade ettiklerini tam olarak tecrübe etme fırsatına sahip olamamışlardı (Ramban; İbn Ezra). Bunun derin bir sebebi, Atalar'ın peygamberlik güçlerinin Tanrı'nın *E-l Şa-day* İsmi ile

ה וגם | אני שמעתי את-נאקת בני ישראל אשר מצרים 5
 מעבדים אתם ואזכר את-בריתי: ו לכן אמר לבני-ישראל אני יהוה 6
 והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלת אתכם מעבדתם וגאלתי 7
 אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ו ולקחתי אתכם לי לעם והייתי 8
 לכם לאלהים וידעתם כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם מתחת 9
 סבלות מצרים: ה והבאתי אתכם אל-הארץ אשר נשאתי את-ידי לתת 10
 אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני יהוה: 9
 וידבר משה כן אל-בני ישראל ולא שמעו אל-משה מקצר רוח 10
 ומעבדה קשה: פ י וידבר יהוה אל-משה לאמר:

fiziksel olarak ulaşmaması durumunda bile yine de ebediyen onun soyuna aittir. Dolayısıyla burada, Erets-Yisrael'in Bene-Yisrael'e bir ebedi miras olarak verildiği vurgulanmaktadır. Mısır'dan çıkan nesil Erets-Yisrael'e girememiş olsa bile, burası yine de onların soyuna aittir ve yüzyıllar boyunca sürgünde yaşamış olan Yahudiler'in özellikle Erets-Yisrael'e özlem duymasının temelinde bu manevi bağ yatmaktadır. Yahudiler nerede olurlarsa olsunlar, Erets-Yisrael, adının belirttiği ülkedir; yani "Yisrael'in Ülkesi"dir (*Aamek Davar*). Ayrıca bkz. Devarim 33:4 açık.

9. Nefes darlığı – Büyük sıkıntı içinde olup bunalım derecesinde kederli kişiler, derin nefes almakta güçlük çekerler (Raşi). İbranice **Kotser Ruah**. Tam çeviriyle "*ruh kısalığı*" (bkz. s.a. Sforno). Halkın son derece ağır işten dolayı yaşama küsmesini (Rabenu Behaye) ve Paro'nun ölüm tehdidi altında yaşanan gelecek korkusunu ifade etmektedir (5:21; Ramban). Bu ifade, "sabırsızlık", "hayal kırıklığı" ya da "cesaret kaybı" şeklinde bir deyim olarak da anlaşılabilir; bkz. Bamidbar 21:4; Miha 2:7; Mişle 14:29.

Dinlemediler – Bene-Yisrael, Moşe'nin verdiği yeni güvenceye uygun şekilde cevap vermemişlerdir. Fakat birçok otoritenin açıkladığı kadarıyla, bu olumsuz tepkilerinin sebebi, inanç eksikliği değil, içinde bulundukları fiziksel ve duygusal sıkıntılardır. Yine de Moşe, p. 12'de belirttiği gibi, bu olumsuz davranışlardan kendisini sorumlu tutmuştur.

Diğer yandan Sforno, farklı bir açıklama getirmektedir. Halk, Moşe'nin mesajına, Avraam'ın benzer bir mesaja göstermiş olduğu

inancı (Bereşit 15:6) göstermelerini sağlayacak kadar önem vermemiştir. Sforno'ya göre, o neslin Erets-Yisrael'e girmeyi hak etmeme sebeplerinden biri de budur. Bu açıdan, p. 8'de belirtilen sözün gerçekleşmesine onlar değil, çocukları tanık olacaklardır [Rabenu Behaye de **Moraşa** (bkz. ö.p. açık. *Miraslık* k.b.) sözcüğünü açıklarken, Erets-Yisrael'i bu neslin değil, bir sonrakinin miras alacağı için **Yeruşa** değil **Moraşa** sözcüğünün kullanıldığını belirtir; zira bu nesil Erets-Yisrael'i hak edememiştir]. Bu olumsuz tepkilerinin sebebini ise pasuk "*ruh kısalığı / yetersizliği*" (ö.a.) olarak açıklamaktadır. Başka bir deyişle halk bu aşamada gerekli maneviyat düzeyinde değildir. Yine de pasuk, "*ağır işler*" olmasa, halkın bu eksikliğin de üstesinden gelebileceğini ve Moşe'nin çağrısına kulak vereceğini ima ederek sonuçlanmaktadır.

10. Tora'da çok kez karşımıza çıkan bu cümle, ilk kez burada geçmektedir. Genel olarak bir emir vermeden önce giriş işlevi görür. Pasuğun tam çevirisi "*Tanrı Moşe'ye [şunları] söylemek üzere konuştu*" şeklindedir. "*Söylemek üzere*" anlamındaki **Lemor** sözcüğü, söylenenlerin "bir başkasına [genelde Bene-Yisrael'e] iletmek üzere" söylendiğini belirtir. Bu örnekte Paro'ya iletilecek bir mesaj vardır. Diğer yandan Ramban bu genel kurala uymayan istisnalar olduğunu göz önünde tutarak, **Lemor** sözcüğünün, daima, söylenenlerin "açık ve belirgin" olduğunu belirttiğini açıklar. Tanrı Moşe ile konuştuğunda kapalı değil açık bir dil kullanmıştır. Bu durumda pasuk "*Tanrı Moşe'ye konuştu ve [açık bir dille şunları] söyledi*" şeklinde çevrilebilir.

⁵ Dahası, Mısırlılar'ın kölelik ettirdikleri Bene-Yisrael'in inlemesini duydum ve Antlaşmam'ı hatırıma getirdim.

⁶ “Bu yüzden Bene-Yisrael'e [Benim Adıma şöyle] söyle: ‘Ben Aşem'im. Sizi Mısır'ın yükü altından çıkaracağım ve sizi onların [köleleştirici] işlerinden serbest kılacağım. Sizi [büyük bir] güç gösterisi ve sert yargılar eşliğinde özgürlüğe kavuşturacağım.

⁷ Sizi Kendim'e Halk olarak alacağım ve size Tanrı olacağım. Böylece Benim, sizi Mısır'ın yükü altından çıkaran Tanrınız Aşem olduğumu bileceksiniz. ⁸ Sizi, Avraam'a, Yitshak'a ve Yaakov'a vereceğime yemin ettiğim Ülke'ye getireceğim. Onu size miraslık vereceğim; Ben Aşem'im!”

⁹ Moşe, Bene-Yisrael'e bu şekilde konuştu; fakat nefes darlığı ve ağır işlerden [dolayı] Moşe'yi dinlemediler.

[9. Moşe İtiraz Ediyor]

¹⁰ Tanrı Moşe'ye konuşarak [şöyle] dedi:

5. Dahası – “Onlarla antlaşma yaptığım ve buna uygun davranma konusundaki yükümlülüğümü kabul ettiğim için; verdiğim sözü yerine getirmeye hazırım”. Tanrı Bene-Yisrael'in köleleştirileceğini bildirmişti. Fakat Yahudiler'in canhıraş inlemeleri, Mısırlılar'ın, Tanrı'nın onlara bu konuda gösterdiği müsamahanın sınırlarını çoktan aştıklarını göstermektedir. Bu nedenle, inlemeler, kurtuluş sürecini başlatan etkendirler.

Antlaşmam – Anlaşmanın, Ülke ile ilgili sözü p. 4'te belirtilmiştir. Bu pasukta ise, Tanrı ile Avraam arasındaki bu antlaşmada belirtilen, “Tanrı'nın, Bene-Yisrael'e eziyet eden ulusu da yargılayıp cezalandıracağı” ile ilgili bölüme gönderme yapılmaktadır (Raşi; bkz. Bereşit 15:14).

6-7. Kurtuluşu belirten dört ifade. Tanrı, Moşe'ye, yakında gerçekleşecek olan mucizelerin, Atalar'ın tanık olduklarından çok daha büyük olacağını ve Bene-Yisrael'i kurtarmak üzere olduğunu söyledikten sonra, şimdi de ondan, bir kez daha Yahudiler'e giderek, yakında onları [Güç ve Merhameti'ni simgeleyen] Aşem İsmi ile kurtaracağını söylemesini istemektedir [“Ben Aşem'im”]. Sıradaki iki pasukta, kurtuluşu belirten dört farklı ifade yer almaktadır. Bunlar, kurtuluşun aşamalarını anlatan ifadelerdir. Bu dört aşama, Pesah Sederi'nde dört kadeh şarap içme gerekliliğinin temelidir. Bu ifadeler, Rabenu Behaye tarafından şu şekilde açıklanmaktadır:

- “Sizi ... çıkaracağım”: Tanrı, Yahudiler Mısır'da hala esir iken ve daha ülkeyi terk etme izni bile almadan, onları köleliğin getirdiği ağır yükten çıkaracaktır. Gerçekten de, kölelik, Mısır Çıkışı'ndan önceki Tişri ayının başında – yani Roş Aşana'da son bulmuş; fakat çıkış bundan 6,5 ay sonra 15 Nisan'da gerçekleşmiştir.

- “Sizi ... serbest kılacağım”: Yahudiler'i Mısırlılar'ın egemenliğinden kurtaracaktır. Böylece artık onların emrinde esir bile olmaya-caklardır.

- “Sizi ... özgürlüğe kavuşturacağım”: Bu, Kızıldeniz'in açılışına işaret etmektedir. Sahibinin baskılar sebebiyle serbest bırakmak zorunda kaldığı bir köle, efendisinin yanından ayrıldığında bile kendisini tam olarak özgür hissetmez. Bene-Yisrael de benzer şekilde Mısır'dan çıktıktan sonra bile Paro'dan hala çekiniyorlardı. Fakat Tanrı'nın “büyük bir güç gösterisi ve sert yargılarla” gerçekleştirdiği “**Keriat Yam Suf – Kızıldeniz'in Yanılışı**”, Bene-Yisrael'in Mısır'la olan tüm bağlarını tamamen kopartmış ve onları tam bir özgürlüğe kavuşturmuştur. Hahamlarımız, Kızıldeniz'deki olaylarda Mısırlılar'ın başına gelenlerin, On Bela'nın sebep olduğu acılardan beş kat daha şiddetli olduğunu belirtirler.

- “Sizi ... alacağım”: Tanrı, Sinay dağında Tora'yı verdiği zaman, Bene-Yisrael'i Kendi Halkı olarak belirleyecektir (19:6). Bu, Mısır'dan Çıkış'ın asıl amacı ve doruk noktasıdır.

6. Bu yüzden – İbranice **Lahen**. Söylenecik olanların kesinliğini ifade eder; bkz. Bereşit 4:15.

Güç gösterisi – Tam çeviriyle “uzanmış bir kol”. Bir deyim.

8. Yemin ettiğim – Tam çeviriyle “Elim'i kaldırdığım”. Bu, yemin ifade eden bir deyimdir; bkz. Bereşit 14:22.

Miraslık – İbranice **Moraşa**. Bu, sadece “miras” anlamına gelen **Yeruşa**'dan daha kuvvetli bir tanımdır. Bu, miras alınan şeyin sırasıyla diğer tüm nesillere de miras olarak bırakılacağını belirtir. Dahası söz konusu miras, hedefteki kişinin

יֵא בֹא דְבִר

11

12 אֶל־פֶּרֶעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּשְׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ: יב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה

לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִיךָ יִשְׁמַעֲנִי פֶרֶעַה

13 וְאֲנִי עָרַל שְׂפֹתַיִם: פ יב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיִּצְוֶם

אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פֶּרֶעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ

מִצְרַיִם: ס שני יד אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית־אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל

חֲנֹךְ וּפְלוּא חֲצֹרֶן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת רְאוּבֵן:

bildireceklerdir. Sforno ise bu sözcüğü [Vaytsavem] “görevlendirdi / atadı” şeklinde açıklar ve Tanrı’nın onları Bene-Yisrael ve Paro’nun lider ve amirleri olarak atadığını belirtir. Böylece hem Bene-Yisrael hem de bir zaman gelince Paro, onların emirlerini kabulleneceklerdir.

14-30. Görevliler. Kurtuluşun bu yeni aşaması, Tanrı’nın bu görevdeki elçilerini, Atalar’dan itibaren soylarını da anlatarak öne çıkarmaktadır. Soyağacı anlatımı, Yaakov’un behor oğlundan başlayarak, Moşe ve Aaron’un mensup oldukları Levi kabilesine kadar gelmektedir. Ve şimdiye kadar soylarının açıklanmamış olması, [arka planı son beşbuçuk Perek’te anlatılan] kurtarma sürecinin, tam olarak bu noktada başladığına işaret etmektedir. Raşi’ye göre, Tora konuya p. 13 ile özet bir giriş yaptıktan sonra soyağacını anlatmak için bir ara vermekte ve sonra yeniden konuya geri dönmektedir.

Moşe ve Aaron’un soyağacının anlatımı için sadece Levi kabilesinin verilmesi yeterli olmasına karşın, Tora Reuven ve Şimon kabilelerine de yer vermektedir. Bu konuda çeşitli açıklamalar vardır. Raşi’ye göre, Moşe ve Aaron’dan bahsedebilmek için Levi kabilesini ele alması gereken Tora, doğum sırasına göre önce gelen Reuven ve Şimon kabilelerine de gereken önemi verme amacıyla yer vermektedir. “Neden sadece Levi kabilesi verilmedi?” sorusuna, Ramban böyle bir durumda Moşe lider olduğu için Levi’nin behor kabile kabul edildiği sonucunun çıkabileceği cevabını vermektedir. Bu sebeple Tora Reuven ve Şimon’u kısaca geçerek Yaakov’un oğulları arasındaki öncelik sıralamasının değişmediğini vurgulamaktadır.

Raşbam; Mehilta’dan alıntı yaparak, sadece Reuven, Şimon ve Levi kabilelerinin, Yaakov’un berahaları sırasında (Bereşit Perek 49) kınandıklarını hatırlatır ve Tora’nın burada, söz konusu

kabilelerinin bu kınama sebebiyle değerlerini kaybetmediklerini vurgulama amacıyla sadece onlara yer verdiğini belirtir. Sforno da, Reuven ve Şimon’un kısaca geçilmesini açıklarken, bu listelerde verilenlerin belirli bir öneme sahip kişiler olduğunu belirtir. Reuven ve Şimon’un sadece bir nesil çocukları önemli, sonrasındakiler ise alelaide kişilerdir. Levi kabilesinde ise kalabalık bir liste ve dört nesil görülmektedir. Bu da, kardeşlerinin hepsinden sonra ölmüş olan Levi’nin ve uzun ömür sürmüş olan Keat ve Amram’ın, ailelerinin eğitimi konusundaki olumlu etkilerini göstermektedir. Ve Moşe ile Aaron’un üst düzeyde kişiler olmasının en önemli etkenlerinden biri de budur.

Farklı bir açıklamada, Rabi Samson Raphael Hirsch, diğer bazı inançların, kendi kurucuları ile ilgili tanıtımlarının aksine, Tora’nın Bene-Yisrael’in liderlerini, birer doğaüstü varlık değil, sadece birer insan olduklarını belirtme zahmetine girdiğine dikkat çeker. Tora, onların soy geçmişlerini vererek, Bene-Yisrael için birer yabancı olmadıklarını, her biriyle yakın bir aile bağıyla bağlı olduklarını hatırlatmaktadır. Bu da bir mesaj vermektedir: Aslında her Yahudi, kendisini peygamberlik ve büyüklük düzeylerine kadar yükseltme potansiyeline sahiptir. Fakat Tanrı bu tip bir onuru elbette gelişigüzel vermez. Bunu ima edercesine, Tanrı, “bir anlamda” en büyük kabileden arama yapmaya başlamış ve eleye eleye ilerleyerek en uygun kişileri bulmuştur. Soyağacı listesinin sadece Moşe ve Aaron’un mensup olduğu Levi kabilesini değil, ondan önceki Reuven ve Şimon kabilelerini de ele almasına gösterilen bir başka sebep de budur.

14. Atasal ailelerinin başları – Ya da “klanlarının başkanları”; ya da “geniş ailelerinin başları”. Tam çeviriyle “Babalarının evlerinin başları”. Bkz. 12:3.

Reuven’in oğulları – Bkz. Bereşit 46:9.

¹¹ “Gel Mısır kralı Paro’ya konuş; Bene-Yisrael’i ülkesinden salıversin.”

¹² Moşe Tanrı’nın önünde konuştu ve “Beni Bene-Yisrael bile dinlememişken, Paro nasıl dinler?” dedi. “Üstelik konuşma zorluğum var.”

[10. Aaron Katılıyor]

¹³ Tanrı [bunun üzerine] Moşe ve Aaron’a konuştu. Bene-Yisrael’i Mısır Ülkesi’nden çıkarmak üzere, onlara, Bene-Yisrael ve Mısır kralı Paro’yla ilgili talimat verdi.

[11. Soyağaçları]

¹⁴ Atasal ailelerinin başları şunlardır:

Yisrael’in *behoru* Reuven’in oğulları: Hanoh, Palu, Hetsron ve Karmi. Bunlar Reuven [kabilesi] aileleridir.

11. Gel – Tanrı aynı anda her yerde mevcut olduğu için, Moşe’ye “*git*” değil, “*gel*” demektedir. Alternatif bir açıklama da “*gel*”in, deyimisel anlamda “*git*” manası taşıdığı yönündedir. Bkz. 7:15 açk.

12. Tanrı’nın önünde konuştu – Bu tam çeviridir. Ya da “*vizyonu keserek* – Tanrı’nın sözünün arasına girerek” (Rabi Arye Kaplan).

Bene-Yisrael bile dinlememişken – Paro’yla yaptığı önceki görüşmeden sonra durumları daha da ağır bir hal aldığı için, Moşe, Yahudiler’in kendisine olan güvenlerini kaybettiklerini düşünmektedir. Bu da Moşe’nin, halka canının çektiği gibi davranan ve Moşe’yi ciddiye alma gibi bir niyeti olmayan Paro’yu ikna etmeye çalışmanın boş ümit olduğunu düşünmesi için yeterlidir (Sforno).

Konuşma zorluğum var – *Targum Yonatan*. İbranice *Aral Sefatayim*. Tam çeviriyle “*sinnetsiz dudaktıym*”. Bu, konuşma konusunda bir engeli ifade etmektedir (bkz. Bereşit 17:9-14 açk.). Rabi Arye Kaplan’ın çevirisine göre ise bunun anlamı “[*konuşma konusunda*] kendime hiç güvenim yok” şeklindedir (Ralbag).

Tanrı bu konuya daha önce cevap verdiği halde, Moşe, konuşma zorluğu konusunu tekrar ortaya atmaktadır (bkz. 4:10-12). Bunun sebebi, Moşe’nin, yanına Aaron’un verilmesinin sadece ilk konuşma için olduğu fikrine kapılmış olmasıdır (Sforno). Zira burada Tanrı kendisine doğrudan “*Paro’ya konuş*” demektedir. Bu da Moşe’nin kendine olan güvenini tekrar yitirmesine neden olmuştur. Bu sebeple Tanrı, bir sonraki pasukta, emrine Aaron’u da ekleyerek cevap vermekte ve böylece Aaron’un şimdi de Moşe’nin sözcüsü olacağını belirtmektedir (Ramban).

Targum Onkelos bu ifadeyi Aramca’ya “**Yakir Mamlal** – *Sözlerim Değerli*” şeklinde çevirir. Moşe, ağzından çıkan her sözcüğün değerli olduğunu – zira konuşmanın değerli bir özellik olduğunu – bu sebeple Paro’ya gidip boş yere dil dökmenin yazık olacağını söylemektedir. Paro onu nasılsa dinlemeyecektir (*Pşisha’lu Rabi Bunim*).

13. Görev. Pratikte kurtuluş görevi ancak şimdi başlamaktadır. Bu noktaya kadar, Moşe ve Aaron, davalarını Paro’nun önünde sunmuşlar, fakat sarf ettikleri çabanın hiçbir olumlu sonucunu görmemişlerdir. Yukarıda belirtildiği gibi (bkz. 6:2 açk.), Tanrı kurtuluşu hızlandırmayı istemiş, Mısırlılar’ın Bene-Yisrael’e yönelik suçlarını arttırıcı bir taktik kullanmıştır. Bu şekilde artık Mısırlılar İlahi sabrı hak etmeyeceklerdir. Şimdi vakit gelmiştir; Moşe ve Aaron bir kez daha görevlendirilmektedirler. Fakat bu kez amaç nihaidir. Bu noktadan itibaren, herkes Tanrı’nın önce “*parmağımın*” (8:15), daha sonra “*elinin*” (14:31), “*Behorum*” olarak nitelendirdiği (4:22) Yisrael’i kurtarmak için iş başında olduğunu görecektir.

Bene-Yisrael ve ... Paro’yla ilgili talimat verdi – Tanrı, Moşe ve Aaron’a genel olarak Bene-Yisrael’e ve Paro’ya nasıl davranmaları gerektiğini söylemiştir. İçinde bulundukları durum ve yaşadıkları sebebiyle ters tepkiler verebilecek olan Bene-Yisrael’e karşı sabırlı ve anlayışlı olmaları, “*Mısır kralı*” olan Paro’ya karşı ise, mevkîinin gerektirdiği saygıyı göstermeleri gerekmektedir (Raşi). *Sifte Hahamim*, pasuktaki “*Bene-Yisrael’i Mısır Ülkesi’nden çıkarmak üzere*” sözlerinin, söz konusu talimatla doğrudan ilgisi olduğunu işaret eder. Buna göre Bene-Yisrael’e Tanrı’nın onları Mısır’dan çıkaracağını, Paro’ya da Bene-Yisrael’i serbest bırakmasını söyleyecekler, aksi takdirde Mısır’a belalar geleceğini

טו ובני שמעון ימואל

15

וימין ואהל ויכין וצחר ושאול בן-הכנענית אלה משפחת שמעון:

טז ואלה שמות בני-לוי לתלדתם גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי שבע

16

ושלשים ומאת שנה: יז בני גרשון לבני ושמעי למשפחתם: יח ובני קהת

17-18

עמרם ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי קהת שלש ושלשים ומאת שנה:

יט ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם: כ ויקח עמרם

19-20

את-יוכבד דדתו לו לאשה ותלד לו את-אהרן ואת-משע ושני חיי

עמרם שבע ושלשים ומאת שנה: כא ובני יצהר קרח ונפג וזכרי:

21

כב ובני עזיאל מישראל ואלצפן וסתרי: כג ויקח אהרן את-אלישבע

22-23

בת-עמינדב אחות נחשון לו לאשה ותלד לו את-נדב ואת-אביהוא

את-אלעזר ואת-איתמר: כד ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלה

24

משפחת הקרתי:

düşük bir olasılıktır.

Yoheved – Bkz. Bamidbar 26:59. Josephus Flavius (2:9:4), ondan Yohavel ismi ile bahseder.

21. Yitsar'ın oğulları – Bkz. Divre Ayamim I 6:23, 23:18.

Korah – p. 24. Çölde Moşe'ye karşı çıkan isyanın elebaşısıdır; Bamidbar 16:1. Bkz. Divre Ayamim I 6:22, 6:23.

22. Uziel'in oğulları – Vayikra 10:4.

Mişael – Vayikra 10:4.

Eltsafan – Vayikra 10:4, Bamidbar 3:30.

23. Aminadav – Yeuda'nın oğlu Perets'in (Bereşit 38:29) büyük torunlarından biri. Nesiller sırayla Perets, Hetsron (Bereşit 46:12), Ram ve Aminadav şeklindedir (Rut 4:18-20; Divre Ayamim I 2:9, 2:10).

Nahşon – Yeuda kabilesi liderlerinden (Bamidbar 1:7, 2:3) ve Kral David'in atalarındandır (Rut 4:20; Divre Ayamim I 2:10).

Elışeva – *Septuaginta*'daki ismi Elizabet'tir.

Ona ... doğurdu – Bkz. Bamidbar 3:2, 26:60; Divre Ayamim I 5:29, 24:1.

Nadav, Aviu – Gelecek neslin liderleri olarak

seçilmişlerdi (24:1, 24:9, 28:1); fakat uygun olmayan bir korban getirdikleri için ölmüşlerdir (Vayikra 10:1, Bamidbar 3:4, 26:61, Divre Ayamim I 24:2).

Elazar – Bkz. p. 25. Elazar, Aaron ölmeden önce Koen Gadol olarak belirlenmiş (Bamidbar 3:32, 4:16, 17:2, 19:3), daha sonra bu göreve gelmiştir (Bamidbar 20:26, 26:1, Devarim 10:2). Yeoşua ile birlikte Bene-Yisrael'e liderlik etmiş (Bamidbar 32:28, 34:17, Yeoşua 14:1) ve ondan daha sonra ölmüştür (Yeoşua 24:33).

İtamar – Daha sonraları Mişkan'ın hesaplarından sorumlu olacaktır (38:21) ve naklinden (Bamidbar 4:28, 4:33, 7:8) sorumlu olacaktır. Krş. Ezra 8:2; Divre Ayamim I 24:3-6.

24. Korah'ın oğulları – p. 21. İsyanı sırasında oğulları ölmemiştir (Bamidbar 26:11) ve Teilim'in 42, 44-48, 84 ve 87. Pereklerinin yazarları olarak kabul edilirler.

Asir – Bkz. Divre Ayamim I 6:7. Onun dışında Aviasaf'ın oğlu olan başka bir Asir daha vardır; Divre Ayamim I 6:22.

Elkana – Divre Ayamim I 6:8, 6:10.

Aviasaf – Divre Ayamim I 6:8, 6:22, 9:19.

¹⁵ Şimon'un oğulları: Yemuel, Yamin, Oad, Yahin, Tsohar ve Kenaani kadının oğlu Şaul. Bunlar Şimon [kabilesi] aileleridir.

¹⁶ Bunlar da, doğum sıralarına göre Levi'nin oğullarının isimleridir: Gereşon, Keat ve Merari. Levi'nin yaşam süresi 137 yıldır.

¹⁷ Gereşon'un [her biri birer] aile oluşturan oğulları: Livni ve Şimi.

¹⁸ Keat'ın oğulları: Amram, Yitsar, Hevron ve Uziel. Keat'ın yaşam süresi 133 yıldır.

¹⁹ Merari'nin oğulları: Mahli ve Muşi.

Yukarıdakiler, doğum sıralarına göre Levi [kabilesi] aileleridir.

²⁰ Amram, halası Yoheved ile evlendi ve [Yoheved] ona Aaron ve Moşe'yi doğurdu. Amram'ın yaşam süresi 137 yıldır.

²¹ Yitsar'ın oğulları: Korah, Nefeg ve Zihri.

²² Uziel'in oğulları: Mişael, Eltsafan ve Sitri.

²³ Aaron, Aminadav'ın kızı [ve] Nahşon'un kızkardeşi Elişeva ile evlendi; [Elişeva] ona Nadav, Aviu, Elazar ve İtamar'ı doğurdu.

²⁴ Korah'ın oğulları: Asir, Elkana ve Aviasaf. Korah'a ait aileler bunlardır.

15. Şimon'un oğulları ... Kenaanlı kadının oğlu Şaul – Bkz. Bereşit 46:10 açık.

16. Doğum sıralarına göre – The Artscroll Chumash. Ya da “*aile kayıtlarına göre*” (Rabi Arye Kaplan); ya da “*hanedanlarına göre*” (krş. *Targum Yonatan*).

Levi'nin oğulları – Bereşit 46:11; Divre Ayamim I 5:27.

17. Gereşon'un .. oğulları – Bamidbar 3:18; Divre Ayamim I 6:2.

Livni – Bamidbar 26:58; Divre Ayamim I 6:5, 6:14.

Şimi – Bamidbar *Perek* 26'da adı geçmemektedir. Görüldüğü kadarıyla Levi'nin büyük torunu olan bir başka Şimi daha vardır (Divre Ayamim I 6:27; bkz. a.k. 6:5, Malbim o.a.). Ayrıca bkz. Zeharya 12:13; Divre Ayamim I 23:9, 25:17.

18. Keat'ın oğulları – Bkz. Bamidbar 3:19; Divre Ayamim I 5:28, 6:3, 23:12.

Amram – Moşe'nin babası; bkz. p. 20; Bamidbar 26:59. Ayrıca bkz. Bamidbar 3:27, Divre Ayamim I 26:23.

Yitsar – Bkz. p. 21; Divre Ayamim I 6:23. Divre Ayamim I 6:7'de kendisinden Aminadav ismiyle söz edilmektedir (krş. Radak; Ralbag o.a.).

Hevron – Bamidbar 3:27, 26:58; Divre Ayamim I 15:9, 23:19, 26:23, 26:30, 26: 31. İsim, Mahpela Mağarası'nın bulunduğu şehrinkiyle aynıdır; Bereşit 23:19.

Uziel – Bkz. p. 22.

19. Merari'nin oğulları – Bamidbar 3:20, 3:33; Divre Ayamim I 6:4, 6:14, 23:21, 24:26.

Mahli – Kraş. Bamidbar 3:33, 26:58; Ezra 8:18. Ayrıca bkz. Divre Ayamim I 6:32, 23:21. Muşi'nin oğlu olan bir başka Mahli daha vardır; Divre Ayamim I 6:32, 23:23, 24:30.

Muşi – Bamidbar 3:33, 26:58; Divre Ayamim I 6:32, 23:23, 24:30.

20, 23, 25. Eşler. Tora, liderlerin eşlerine sadece üç örnekte yer vermektedir. Bunların üçünde de amaç, çocukların yüksek düzeylerinin kaynağında sadece seçkin babaların değil, aynı zamanda seçkin annelerin de bulunduğunu vurgulamaktır. Amram, Levi'nin kızı Yoheved ile evlenmiştir. Aaron'un evlendiği Elişeva, kraliyet kabilesi olan Yeuda'ya mensup olan ve ileride, kabile prensleri içinde en seçkini olacak olan Nahşon'un kızkardeşidir. Aaron ve Elişeva, özel Koen ailesinin kökleridirler. Elazar ise Putiel'in (bkz. p. 25 açık.) kızıyla evlenmiş, bu evlilikten Pinehas doğmuştur. Pinehas, Koen olma özelliğini babadan almayıp, kendi hak etmesi sonucunda elde eden tek kişidir (bkz. Bamidbar 25:13).

[Moşe'nin eşi Tsipora, burada belirtilmemiştir; çünkü kendisi, zaten *Perek* 4'ten tanınmaktadır].

20. Halası – Bkz. 2:1. Fakat Tora verildikten sonra bir erkeğin, halası ile evlenmesi yasaklanmıştır; Vayikra 18:12, 20:19 (bkz. *Talmud Yerusalmi* – *Yevamot* 11:2; *Hizkuni*). Bazı antik kaynaklar, Yoheved'in Amram'ın halası değil kuzini olduğunu belirtirler (*Septuaginta*; *Syriac*), fakat bu durumda Yoheved'in Levi'nin kızı değil kız torunu olması gerekir ki geleneksel kaynaklarımız göz önünde tutulduğunda bu çok

25 כה ואלעזר בן-אהרן לקחלו מבנות פוטיאל לו לאשה
 26 ותלד לו את-פינחס אלה ראשי אבות הלויים למשפחתם: כו הוא אהרן
 ומשה אשר אמר יהוה להם הוציאו את-בני ישראל מארץ מצרים
 27 על-צבאתם: כז הם המדברים אל-פרעה מלך-מצרים להוציא
 28 את-בני-ישראל ממצרים הוא משה ואהרן: כח ויהי ביום דבר יהוה
 29 אל-משה בארץ מצרים: ס שדישי כט וידבר יהוה אל-משה לאמר
 אני יהוה דבר אל-פרעה מלך מצרים את כל-אשר אני דבר אליך:
 30 ויאמר משה לפני יהוה הן אני ערל שפתיים ואיך ישמע אלי פרעה: פ
 1 א ויאמר יהוה אל-משה ראה נתתיך אלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה
 נביאך:

sadece Moşe'ye konuşmuştur. *Peraşanın* (kendi içinde bütünlük taşıyan konunun) burada bitmesinin sebebi budur (Ramban; krş. Rabenu Behaye; krş. Vayikra 1:1, *Sifra* o.a.). Alternatif olarak “[Yine de] gündüz vakti Tanrı [sadece] Moşe'ye konuşmuştur” (krş. Bamidbar 12:6; *Midraş – Vayikra Raba* 1:13; *Keli Yakar*).

Başka görüşlere göre ise pasuk, bir sonrakine giriş niteliğindedir ve dolayısıyla çeviri şöyle olmalıdır: “Tanrı’nın Mısır’da Moşe ile konuştuğu günde, Tanrı Moşe’ye konuşarak...” (Raşi; İbn Ezra).

29-30. Tanrı Moşe’ye konuşarak... – Bir görüşe göre bu ikinci bir diyalogdur. Bu görüş doğrultusunda, Moşe, daha önce konuşma güçlüğü çektiğinden bahsettikten sonra Tanrı p.13’te her ikisine de konuşunca, Paro’yla konuşması beklenenin Aaron olduğu sonucuna varmıştır. Fakat şimdi Tanrı Moşe’ye tekrar konuşup Paro’ya gönderince, Moşe “konuşma zorluğu” konusunu tekrar gündeme getirmektedir. Devamında da Tanrı ona bu konuda cevap vermektedir (Rabenu Behaye; *Aktav Veakabala*).

Diğer bir görüşe göre ise, Tora, Paro ile konuşacak olan kişileri daha iyi tanımamız için soyağacı ile kesmiş olduğu konuyu baştan alıp tekrarlamakta, sonrasında da p. 10’da sözü edilen emrin hangi sözlerle ve ne detaylarla verildiğini açıklamaktadır (Raşi; Raşbam). Tora daha sonra Mısır Çıkışı’na kadar olan olayları açıklayacaktır.

30. Bkz. p. 12 açık.

7.

☞ Kurtuluş başlıyor

Moşe’nin başarı şansı ile ilgili şüphelerine cevaben, Tanrı ona, bu noktadan itibaren Paro üstünde üstünlük kurmaya başlayacağını ve Aaron’un kendisi için sözcülük edeceğini, böylece Moşe’nin konuşma güçlüğü’nün bir engel oluşturmayacağını söylemektedir. Fakat bir yandan da Tanrı, Paro’nun ilk başta istenenleri

reddedeceğini, hatta bir zaman gelip boyun eğmeye hazır olacağına bile, bu kez Tanrı’nın onu inatçılaştıracağını söyleyerek uyarılmaktadır. Yine de, sonunda tüm cezalar tamamlanınca, Mısır putperestliği ve diktasına karşı kazanılacak zirve niteliğindeki zafer hızla gelecektir.

Efendisi ... sözcün – *Targum Onkelos*. “Seni Paro’ya uygun gördüğün cezayı verme yetkisine sahip bir yargıç, Aaron’u da kararı yüksek sesle bildirerek diğerlerine uyarıda bulunan bir tellal yapıyorum” (Raşi). Tam çeviriyle “Seni Paro için bir tanrı yapıyorum, ağabeyin Aaron da peygamberin olacak”. Başka bir deyişle Paro sana bir tanrıymışsın gibi bakacak ve ona yönelik mesajlarını Aaron yoluyla iletceksin (*Targum Yonatan*). *Daat Zekenim*’e göre bunun sebebi Paro’nun kendisini tanrı ilan etmesidir. İbn Ezra’ya göre ise Moşe, Tanrı’nın mesajını peygambere getiren bir melek; Aaron, aldığı mesajı halka ileten bir peygamber olacak; Paro da basit halkı temsil edecek hale gelecektir. Bu, Paro’nun iki kardeşe boyun eğeceği anlamına gelmektedir. “Efendi”

²⁵ Aaron'un oğlu Elazar, Putiel'in kızlarından biriyle evlendi ve [eşi] ona Pinehas'ı doğurdu.

Yukarıdakiler, ailelerine göre, Levi aşiretlerinin başlarıdır.

²⁶ Tanrı'nın kendilerine "Bene-Yisrael'i Mısır Ülkesi'nden toplu halde çıkarın" dediği Aaron ve Moşe budur. ²⁷ Bene-Yisrael'i Mısır'dan çıkarmak üzere Mısır kralı Paro'ya [hitaben] konuşanlar onlardır; Moşe ve Aaron budur. ²⁸ [Yine de,] O gün Mısır'da Tanrı [sadece] Moşe'ye konuşmuştu.

[12. İkinci İtiraz]

²⁹ Tanrı Moşe'ye konuşarak "Ben Aşem'im" dedi. "Sana söylemekte olduğum her şeyi Mısır kralı Paro'ya ileteceksin."

³⁰ Moşe Tanrı'nın önünde konuştu ve "Konuşma zorluğum var. Paro beni nasıl ciddiye alır?" dedi.

[13. Olacaklar Moşe'ye Bildiriliyor]

7

¹ Tanrı Moşe'ye "Gör!" dedi. "Seni Paro'nun efendisi yapıyorum; ağabeyin Aaron da sözcün olacak.

25. Putiel – *Talmud* geleneği, Putiel'in Yitro olduğunu belirtir. Putiel'in bir taraftan Yosef, bir taraftan da Yitro'nun soyundan geldiği belirtilir (*Bava Batra* 109b; *Sota* 43a; *Mehilta*, 18:1, Raşi o.a.; *Targum Yonatan*; Ramban. Bkz. *Bamidbar* 25:11 açık.). Olasılıkla Eski Mısır dilindeki *poti* – "ait olan" (bkz. *Bereşit* 37:36 ve 41:45 açık.) ve İbranice'deki "**E-I** – *Tanrı*" sözcükleriyle bağlanmıştır. Bu durumda anlamı "*Tanrı'ya ait / bağlı olan*" anlamındadır. Gerçekten de *Midraş*'a göre, Yitro Midyan'a gelmeden önce Paro'nun üç önemli danışmanından biriydi [diğerleri İyov ve Bilam'dır]. Bazı görüşlere göre ise Putiel, Bene-Yisrael'den tanınmış ve itibarlı biriydi (İbn Ezra; Ramban).

Pinehas – Bkz. *Ezra* 7:5, 8:2; *Divre Ayamim* I 5:30, 6:35. Pinehas, halkın Moavlı kızlarla asimile olmasına karşı durmuş (*Bamidbar* 25:7) ve ebedi Koenlik ünvanına hak kazanmıştır (*Bamidbar* 25:11). Savaşta görev yapmış bir Koen'dir (*Bamidbar* 31:6; *Yeoşua* 22:13) ve ileride önemli bir lider olmuştur (*Yeoşua* 22:30-32; *Şofetim* 20:28; *Divre Ayamim* I 9:20).

26. Toplu halde – Tam çeviriyle "*ordularıyla*". Ya da "*organize gruplar halinde*".

Aaron ve Moşe budur – Ya da "*Aaron ve Moşe'nin soyağacı budur*" (Rabi Arye Kaplan). *Sforno*'ya göre pasuğun anlamı "Tüm bu sayılan aile ağacı içinde, Tanrı'nın görevlendirmesine en uygun kişiler, bu Aaron ve Moşe'dir" şeklindedir. Başka bir deyişle, Tora onların soylarını anlatmayı bitirdikten sonra, bu yüce göreve neden

onların seçildiğinin anlaşılabilir olduğunu vurgulamaktadır. Zira sayılanlar arasında en üst düzeydekiler onlardır.

Hahamlarımız, bu pasukta olduğu gibi daha birçok yerde Aaron'a Moşe'den önce yer verildiğine dikkat çekerler. Bu da, peygamberlik düzeyi açısından yaşamış en büyük kişinin Moşe olduğu Tora tarafından açıkça belirtilmesine karşın (*Devarim* 34:10), Aaron'un da Moşe kadar büyük ve kutsal bir şahsiyet olduğunu vurgulama amaçlıdır.

Rabi Moşe Feinstein, Aaron'un Moşe'yle ne açılardan eşit tanımlandığına dair iki sebep gösterir: [a] Moşe'nin başarısı için Aaron'un katılımı vazgeçilmezdir. [b] Ayrıca Aaron da tıpkı Moşe gibi potansiyelinin en üst seviyesine ulaşmıştır. Tanrı'nın ölçütlerine göre, başarı, insanın *kendi* potansiyelini ne derecede değerlendirdiğine göre belirlenir.

27. Moşe ve Aaron budur – Başka bir deyişle, Paro'ya hitaben konuşanlar ikisidir. Fakat konuşma konusunda öncelik Moşe'nindir (*Raşbam*). İkinci bir açıklamaya göre, bir önceki pasukta Aaron'a öncelik verilmesinin nedeni onun yaşça büyük olması, burada Moşe'ye verilen önceliğin nedeni ise onun peygamberlik düzeyi açısından daha yukarıda olmasıdır (Rabenu Behaye).

28. [Yine de]... – Her ne kadar son iki pasukta Aaron ve Moşe'nin bir bakıma eşdeğer oldukları belirtildiyse ve Paro'ya konuşma konusunda birlikte görevlendirildilerse de, Tanrı bu konuda

ב אתה תדבר את כל־אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל־פרעה 2
 ושלח את־בני־ישראל מארצו: ג ואני אקשה את־לב פרעה והרביתי 3
 את־אתתי ואת־מופתי בארץ מצרים: ד ולא־ישמע אִלְכֶם פרעה ונתתי 4
 את־ידי בַּמִּצְרִים והוצאתי את־עמי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ 5
 מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים גְּדֹלִים: ה וידעו מצרים כי־אני יהוה בנטתי את־ידי
 עַל־מִצְרַיִם והוצאתי את־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם:

acılarına dayanamamasıdır; özgür irade ile yapılmış *Teşuva* ile ilgisi yoktur. Geçmişteki günahlarından dolayı herhangi bir rahatsızlık duymamıştır ve bu nedenle bağışlanmayı hak etmemiştir. Dahası, Tanrı'nın Paro'nun kalbini güçlendirdiği / sertleştirdiği söylenen son beş bela sırasında bile, Tanrı, Paro'yu günah işlemesi için *zorlamamıştır*. Kralın durumu, hareket ederken çok acı çeken bir kişinininkine benzetilebilir. Doktor onu güçlendirecek ve acıdan kurtaracak ilacı verdikten sonra, ne yapacağına dair karar verecek kişi hastadır. Hasta buna karşın rahatsızlığını geri getirecek bir davranış tutturursa, bunda doktorun suçlanması yersiz olacaktır. Benzer şekilde, Paro'nun kalbini güçlendirmek, onun belaların getirdiği sıkıntılara karşı dayanıklı olmasını sağlamıştır. Denge durumuna ulaştığı anda Bene-Yisrael'i serbest bırakıp bırakmama hakkında mantıklı ve hür bir karar almak, yine kendisine kalmıştır. Fakat belaların tümünde yine kendi kötü dürtüsünün peşinde ilerleyen Paro, ancak *behorların* öldüğü beladan sonra kendi iradesiyle Tanrı'nın büyüklüğünü kabullenmiştir.

İşaretlerimi ve mucizelerimi – *İşaret*, elçi olarak “gönderilenin”, Tanrı tarafından görevlendirildiğine dair iddiasını kanıtlama amacını taşır. Moşe'nin, işaretleri, Tanrı'ya elbette inanan, fakat Moşe'nin Tanrı tarafından gönderildiğine ikna olması gereken Bene-Yisrael'e de göstermesinin nedeni budur. *Mucize* ise, “Gönderenin” doğruluğunun kanıtıdır. Moşe'nin mucizeleri Tanrı'nın varlığını sorgulayan (5:2) Paro'ya göstermesinin nedeni de budur (p. 9, Sforo o.a.).

4. Elimi Mısır'a koyacak – Bu tam çeviridir ve “Gücümü gösterecek” anlamındadır.

Ordularımı – İbranice *Tsivotay* [Tekil: *Tsava*]. Bu sözcük organize bir grubu tanımlamak için kullanılır ve bu grubun kalabalık, savaş amaçlı ya da silahlı olması gerekli değildir. Fakat bir “ordu” bu organize olma kriterini karşıladığı için *Tsava*

olarak adlandırılır. Tora dilinde *Tsava* sözcüğü aynı zamanda semavi varlıkları ve melekleri de tanımlar. Hepsi de, bir Otorite altında belirli bir amaç için organize olmuş disiplinli gruplardır. Dolayısıyla Yahudiler'in burada bu isimle tanımlanması önemli bir iltifattır. Bu tanım, Yahudiler'in, Tanrı'ya hizmet etme ve Tora'yı alma şeklinde ortak bir amaçla, belirli bir organizasyon ve uyum içinde Mısır'ı terk edeceklerini belirtmektedir. Dahası, İbn Ezra'ya göre burada kullanılması, “gökyüzünde melekler ne ise, yeryüzünde Bene-Yisrael de odur” mesajını verme amaçlıdır.

Rabenu Behaye ise Hahamlarımız'ın “Şehina da Bene-Yisrael ile Mısır'a gitti” (Bkz. Bereşit 46:4) sözlerinden bir türetim yapar ve “Şehina geldiyse, diğer tüm semavi varlıklar da elbette gelmiştir” sonucuna varır. Buna göre “*Ordularım*” sözcüğü bu melekleri ifade etmektedir; bkz. 12:41.

5. Benim Aşem olduğumu anlayacaklar – Bu, belaların anlatımı boyunca tekrarlanan bir temadır. Paro, Moşe ve Aaron'u “*Aşem kim ki... ? Aşem'i tanımıyorum...*” (5:2) şeklinde küstah bir tavırla karşılaşmış, bu şekilde Tek ve Güçlü Tanrı'nın kendisine yabancı olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, belaların ve mucizelerin en önemli amacından biri, dünyaya tek bir Tanrı olduğunu göstermektir. Sforo, ilk dokuz belanın birer ceza değil, sadece “*Benim Aşem olduğumu anlayacaklar*” amacına hizmet etme amaçlı mucize ve işaretler olduğunu belirtir. Ona göre Mısırlılar için gerçekten ceza niteliğinde olan olaylar, sadece *behorların* ölümü ve Kızıldeniz'in yarılmasıdır - ki Tanrı'nın büyüklüğünü gösterme amacı bu iki olayda vardır.

² Sana emrettiğim her şeyi [önce] sen ilan edeceksin, [sonra da] ağabeyin Aaron Paro'ya bildirecek. [Sonunda, Paro] Bene-Yisrael'i ülkesinden salıverecek.

³ “Fakat Ben [bu arada] Paro'nun inatçı davranmasını sağlayacağım ve [bu sayede] Mısır Ülkesi'nde işaretlerimi ve mucizelerimi arttıracacağım. ⁴ Paro sizi dikkate almayacak. O zaman Elimi Mısır'a koyacak ve Ordularımı – Halkım Bene-Yisrael'i – Mısır Ülkesi'nden sert yargılar eşliğinde çıkaracağım.

⁵ Mısır üzerinde Gücümü gösterip Bene-Yisrael'i aralarından çıkardığımda, Mısırlılar Benim Aşem olduğumu anlayacaklar.”

olarak çevirdiğimiz **Eloim** sözcüğü değişik yerlerde, “efendi”, “yargıç”, “tanrı” ve “melek” sözcüklerinin karşılığıdır ve bu pasukta Tanrı'nın İsmi değildir. Bkz. 4:16 açık.

2. İlan edeceksin – “Sen Paro'nun önünde sadece bir kez Benim sözlerimle konuşacaksın ve Aaron bunu açıklayıcı bir şekilde iki-üç kez tekrar edecek” (Raşi, *Sifte Hahamim*). Ya da “Sen [Aaron'a] söyleyeceksin, Aaron da Paro'ya söyleyecek” (*Targum Yonatan*; İbn Ezra).

Salıverecek – Ya da “Aaron Paro'yla konuştuğunda, ondan Bene-Yisrael'i salıvermesini isteyecek” (Raşbam).

3. İnatçı davranmasını sağlayacağım – Tam çeviriyle “*Kalbini sertleştireceğim*”; bkz 4:21.

☞ Paro ve Özgür İrade

p. 3'te, Tanrı Moşe'ye, “*Paro'nun inat etmesini sağlayacağım*” demektedir. Bunun anlamı Paro'nun *Teşuva* yapma imkanının elinden alındığı ve bunun amacının da Mısır'ın daha çok cezalandırılması olduğu şeklindedir. Bu durum, temel bir zorluk içermektedir: Eğer Paro'nun Yahudiler'i serbest bırakmasını engelleyen Bizzat Tanrı ise, Paro nasıl cezalandırılabilir? İnsanı seçim özgürlüğüyle yaratan – ve günahkarların ölmesini değil, *Teşuva* yapmalarını arzulayan (Yehezkel 18:23, 18:32) – Adil Tanrı, nasıl olur da Paro'nun *Teşuva* hakkını elinden alabilmektedir?

İki *Midraş*'tan alıntı yapan Ramban, bu zorluğu çözebilmek için, iki açıdan mantık yürütür.

Ramban'ın açıklamasına göre, ilk *Midraş*, Mısır'ın çarptırıldığı cezaların hepsinin, Paro'nun inat etmesi Tanrı tarafından sağlanmadan *önceki* eziyet ve köleleştirmenin karşılığı olduğunu belirtmektedir. Ve bunlar, Paro ve halkının, kendi istekleri ve özgür seçim haklarıyla seçmiş oldukları günahlardır.

Rambam da aynı çizgiyi takip ederek şöyle yazar: “Bir insanın çok büyük bir günah veya çok sayıda

günah işlemesi sonucu, Dürüst ve Gerçek Yargıç'ın *Teşuva* hakkını onun elinden alması olasıdır... Bu nedenle, Tora'da “*Paro'nun kalbini güçlendireceğim*” (4:21) yazılıdır. Çünkü kendi isteğiyle çok büyük günahlar işlemiş ve topraklarında yaşayan Bene-Yisrael'e kötülük etmiştir... Bunun sonucunda, Tanrı'nın Adaleti, onun, günahları nedeniyle cezalandırılması için, *Teşuva* hakkının kendisinden esirgenmesine hükmetmiştir.

“[Bu durumda başka bir soru akla gelmektedir:] Paro'nun yapılan uyarılara kulak asmayacağı ve verilen emirlere uymayacağı önceden zaten belirlenmişse, Tanrı Bene-Yisrael'in serbest bırakılması için neden Moşe'yi göndermiştir? Bunun amacı, dünya sakinlerinin bir prensibi öğrenebilmeleridir: Kutsal ve Mübarek Olan Tanrı, bir günahkarın pişmanlık hakkını elinden aldığı zaman, artık o istese de *Teşuva* yapamaz ve daha önceden kendi özgür iradesiyle işlediği günahlar sebebiyle ölecektir..” (Rambam, *Yad – Teşuva* 6:3).

İkinci *Midraş*, Rabi Şimon ben Lakiş'ten (ReŞ Lakiş) bir alıntı yapar: “Tanrı, Kendisi'ne saygısız davrananlara nazikçe karşılık verir. Onu çeşitli yöntemlerle, birkaç kez uyarır. Eğer bu kişi her şeye rağmen *Teşuva* yapmazsa, Tanrı bu kez, o kişiye işlediği günahların cezasını vermek üzere *Teşuva* kapılarını kapatır”. Raşi'nin yaklaşımı, Ramban'ın açıkladığı ve Sforno'nun da şu şekilde açıkladığı bu ikinci *Midraş*'a dayanır: İlk beş bela sırasında, Tanrı, Paro'nun özgür seçimlerine karışmamıştır, hatta aksine, Tanrı'nun İstekleri'ne karşı gelmesi konusunda istediği şekilde davranmasına izin bile vermiştir. Bu belaların hepsinde Paro'nun “kendi kalbini sertleştirdiği” vurgulanmaktadır. Eğer Paro, bu süre zarfında herhangi bir zaman sanimini bir şekilde pişmanlığını belirtse, *Teşuvası* kabul edilecek, böylece ileride çekeceği acılardan kurtulacaktır. Fakat ilk beş bela sonrasında bile, Paro Bene-Yisrael'i serbest bırakacağını söylediği zaman, hiçbir pişmanlık hissetmemiştir. Halkı serbest bırakmayı kabul eder görünmesinin tek nedeni, belaların getirdiği

וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּאֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ: וּמֹשֶׁה בֶן-שִׁמְשׁוֹן שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן-שָׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים
 שָׁנָה בְּדִבְרָם אֶל-פְּרָעֹה: פ רביעי ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה
 וְאַל-אַהֲרֹן לֵאמֹר: ט כִּי יִדְבֹר אֲלֵכֶם פְּרָעֹה לֵאמֹר תֵּנוּ לָכֶם מוֹפֶת
 וְאָמַרְתָּ אֶל-אַהֲרֹן קַח אֶת-מַטֶּיךָ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי-פְרָעֹה יִהְיֶה לְתַנּוּן: י וַיָּבֹא
 מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל-פְּרָעֹה וַיַּעֲשׂוּ-כֵן כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיִּשְׁלַךְ אַהֲרֹן
 אֶת-מַטְּהוֹ לִפְנֵי פְרָעֹה וּלְפָנָי עָבְדָיו וַיִּהְיֶה לְתַנּוּן: יא וַיִּקְרָא גַם-פְּרָעֹה
 לַחֲכָמִים וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם-הֵם חֲרָטְמַי מִצְרַיִם בְּלַהֲטִיהֶם כֵּן:
 יב וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מַטְּהוֹ וַיִּהְיוּ לְתַנּוּנִים וַיַּבְלַע מַטֵּה-אַהֲרֹן אֶת-מַטְּתָם:

☞ Büyü

Paro'nun büyücülerinin, özellikle ilk birkaç belada, Moşe ve Aaron'un yaptığı şeyleri tekrarlayabildiklerini görmekteyiz. Bu da, Moşe'nin sihirbazdan başka bir şey olmadığını iddia eden Paro'nun "kalbine güç kazandıran" şeydir. Sihirbazlık, Eski Mısır'da oldukça yaygındı. Bu da, Paro'nun büyücülerinin gerçekten bir güçleri olup olmadığı sorusunu akıllara getirmektedir. Klasik otoriteler arasında sadece Rambam (*Yad – Avodat Kohavim* 11:16; *More Nevuhim* 3:37), sihri, hatta Tora'da anlatılanın bile, sadece el çabukluğundan ibaret olduğunu ve sadece buna ancak cahil ve alık insanların inanacağını söyler. Bunun yanında bir kişinin büyüye inanması halinde, bu saçmalıkları ciddiye almanın bir "cezası" olarak büyüden etkilenebileceğini ekler.

Fakat diğer klasik otoriteler ise, *Talmud*'daki farklı delillere dayanarak, bu fikre karşı çıkarlar. Buna göre Tora'da bahsedilen büyüler gerçektir ve bunları yapanlar yaratıştaki çeşitli gizli güçleri kullanarak, sınırlı da olsa geleceği görebilen ve doğayı yönlendirebilen kişilerdir. Çok kısaca, *Ramban* (Devarim 18:9), *Dereh Aşem* ve diğerleri, Tanrı'nın evreni yarattığında, melekler ve diğer semavi varlıklara bazı şartlar altında dünyevi bazı konuları yönetme yetkisi tanıdığını belirtirler. Tanrı, ayrıca bazı kutsal ya da gayrikutsal sözcüklerin kullanılmasıyla, insanların bu semavi güçlere hükmedebilme ve bu şekilde, doğa kanunlarında sınırlı şartlar altında oynama yapabilme yetisi vermiştir. Bu, Mısırlı büyücülerin ve gerek *Tanah*'ta, gerekse de *Talmud*'da bahsedilen diğer kişilerin bazı olağanüstü şeyleri nasıl gerçekleştirdiklerini açıklamaktadır. Bazı sahte

peygamberlerin insanları putların bir güce sahip olduğuna inandırmak amacıyla olağanüstü şeyler yapabilmelerinin sebebi de budur. Yine de Bene-Yisrael'in büyüye hiçbir şekilde itibar etmemesi konusundaki emir (*Vayikra* 19:31) ve bu işlerle uğraşanlara yönelik tavır (*22:17*) açıktır.

Onlar da – Paro, Mısırlılar için bu tip hünerlerin "çocuk işi" olduğunu belirtircesine öncelikle bu konuda eğitim alan küçük çocuklar çağırmıştır (*Rabenu Behaye*).

12. Aaron'un asası onların asalarını yuttu – Hem Aaron'un yılanı hem de büyücülerin yılanları (*Mizrahi*) tekrar asa haline gelince, Aaron'un asası etraftaki bütün asaları yutmuştur (*Raşi*). Yılanın yılanı yutması normal kabul edilebilirken asanın asayı yutması önemli bir hüner olmasına karşın, Paro bundan etkilenmemiştir. Biraz şaşırmasına karşın, dikkatini kendi büyücülerinin de asalarını yılanı dönüştürebilmesine odaklayarak "kendi kalbine güç kazandırmıştır" (*İbn Ezra*). *Rabenu Behaye*, olayın sonucunda Aaron'un asasının varlığını sürdürürken büyücülerinkilerden eser kalmamasının, yaptıkları büyüün tamamen sahtekarlık olduğunu gözler önüne serdiğine dikkat çeker.

⁶ Moşe ve Aaron, Tanrı'nın onlara verdiği talimatı harfiyen uyguladılar.

⁷ Paro'ya hitap ettiklerinde Moşe 80, Aaron ise 83 yaşındaydı.

[14. Asa Yılana Dönüşüyor]

⁸ Tanrı, Moşe ve Aaron'a konuşarak [şöyle] dedi: ⁹ "Paro size konuşup 'Kendinizi kanıtlamak için bir mucize yapın' dediğinde, sen [Moşe], Aaron'a 'Asanı al ve Paro'nun önüne fırlat' diyeceksin. 'Yılana dönüşün!' ." ¹⁰ Moşe, Aaron'la birlikte Paro'ya geldi. Tanrı'nın emrettiğini harfiyen yaptılar; Aaron asasını Paro'nun ve hizmetkarlarının önüne fırlattı ve [asa] yılana dönüştü.

¹¹ Paro da bilgelerini ve büyücülerini çağırdı. Mısırlı medyumlar – onlar da, büyülerini kullanarak aynısını yaptılar. ¹² Her biri asasını fırlattı ve [asalar] yılanlara dönüştü. Aaron'un asası, onların asalarını yuttu.

6. Harfiyen uyguladılar – *Lekah Tov*; krş. 19:7, *Mehilta* o.a. Pasuğun tam çevirisi "Moşe ve Aaron, Tanrı'nın onlara emrettiği gibi yaptılar; öyle yaptılar"; bkz. Bereşit 6:22. Görüldüğü gibi, pasuk gereksiz görünen tekrarlar içermektedir. Bu tekrarların anlamı, Sforno'nun açıklamasına göre, [a] Tüm süreç boyunca Tanrı'nın belirlemiş olduğu yolu takip etmişlerdir. Yani Moşe Tanrı'nın elçisi olarak konuşmuş, Aaron da açıklamıştır (p. 2 açık.); ve [b] onlara emredilenden ne eksikini ne de fazlasını yapmışlardır. *Or Ahayim*'e göre ise, [a] Emri anladıkları gibi yerine getirmişler; ve [b] bu anlayışları, Tanrı'nın İsteği ile tam bir uyum gösterecek şekilde gerçekleşmiştir. İbn Ezra, Tora'nın burada Moşe ile birlikte Aaron'un da mucizeler sırasında aktif olduğunu öğrettiğini belirtir.

7. Seksen yaşında – Raşi [6:18'deki açıklamasında], Tora'da Moşe ve başka insanlar için verilen yaşların, Yahudiler'in Mısır'daki yaşam süresini öğrenmemize yardımcı olduğunu belirtir. Bu da, Parçalararası Antlaşma (Bereşit 15:13) sırasında Avraam'a söylenen 400 esaret yılının tümünün Mısır'da geçmediğini açıkça ortaya koymaktadır. Kenaan'da doğan ve Yaakov'la birlikte Mısır'a giden Keat 133 yıl (6:18), oğlu Amram ise 137 yıl yaşamıştır (6:20). Üst üste kaçışan yılları yok saysak bile, ikisinin yaşam sürelerinin üstüne Moşe'nin 80 yılını bile eklessek, sadece 350 yıl etmektedir. Bu da, *Seder Olam*'ın, söz konusu 400 yılın Yitshak'ın doğumuyla başladığı şeklindeki görüşünü desteklemektedir. Çünkü Kenaan halkı, Avraam'ın aksine, Yitshak'a tam bir yabancı gibi davranmıştır; bkz. Bereşit 15:13 açık.

9. Yılana – İbranice *Tanin*. Bir görüşe göre bu, yanan çalılıkta Moşe'nin asasını yere atmasıyla ortaya çıkan yılana aynısıdır [*Nahas*] (4:3); bkz. p. 15 (Raşi; *Lekah Tov*; Radak, *Şeraşim*, *Tanan*

k.b.). Başka otoritelere göre ise, yanan çalılıkta verilen işaret sadece Bene-Yisrael'e yöneliktir; Paro'nun önünde ise, asa bir timsaha dönüşmüştür (İbn Ezra; *Keli Yakar*) ve bu, Moşe'nin değil Aaron'un asasıdır [*asanı al*] (*Keli Yakar*; krş. *Zoar*). İbn Ezra'ya göre ise bu, Moşe'nin bildiğimiz asasıdır ve bu noktada Aaron'a vermiştir.

Yılana dönüşün! – Bu bir emirdir; krş. Bereşit 1:3. *Baal Aturim*'e göre, Aaron asaya "*yılana dönüş!*" emrini verecek ve bu Paro için, doğanın Tanrı'nın İsteği'ne boyun eğdiğine dair bir işaret olacaktır.

11. Medyumlar – Bu, ölümlerle temasa geçip bilgi alma üzerine kurulu yöntemleri izleyenler (Ramban; bkz. Bereşit 41:8). Başka bir görüşe göre ise bunlar astrologdur (p. 22, *Targum Yonatan* o.ç.).

Büyülerini – İbranice *Laat*. Bazılarına göre bu hız belirttiği için, el çabukluğundan ibaret olan illüzyon ifade eder (İbn Ezra; Ralbag; Hirsch). Diğer bir görüşe göre ise bu, olasılıkla kılıç kullanılarak yapılan (Radak, *Şeraşim*; krş. Bereşit 3:24) bir tür hipnotizmadır (Rabenu Behaye). *Laat* sözcüğünün ateş ya da alev de ifade etmesinden yola çıkan başka otoritelere göre, bu ateşle yapılan bir büyü türüdür (Ramban). İlginç olabilecek bir nokta, Eski Mısır dilindeki reka sözcüğünün hem ateş, hem de sihir ifade etmesidir. *Talmud*'a (*Sanedrin* 67b; Raşi) göre bu büyüün, Eden bahçesinin girişindeki kılıçla ilgisi vardır (Bereşit 3:24). "Yaşam Ağacı" ile doğrudan ilgili değildir; fakat bazı zarar verici manevi kuvvetler bu ağacın çevresinde bir kalkan oluştururlar. Yine bir başka görüşe göre de *Laat* sözcüğü, okült hünerleri ifade eden *Lat* kelimesinin başka bir formudur (p. 22; İbn Yanah; Ralbag).

13-14 יג וַיַּחְזֹק לֵב פֶּרֶעַה וְלֹא שָׁמַע אֶל־הֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס יד וַיֹּאמֶר
 15 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּבֹד לֵב פֶּרֶעַה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם: טו לךְ אֶל־פֶּרֶעַה
 בְּבֹקֶר הַיּוֹם יֵצֵא הַמִּיָּמָה וּנְצַבְתָּ לִּקְרֹאתוֹ עַל־שַׁפַּת הַיָּאֹר וְהַמָּטָה
 16 אֲשֶׁר־נִהְפָךְ לִנְחָשׁ תִּקַּח בְּיָדְךָ: טז וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים
 שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי בַּמִּדְבָּר וְהִנֵּה לֹא־שָׁמַעְתָּ
 17 עַד־כֹּה: יז כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת תִּדְעֶה כִּי אֲנִי יְהוָה הֵנָּה אֲנֹכִי מִכָּה |
 18 בַּמָּטָה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמִּים אֲשֶׁךְ בַּיָּאֹר וְנִהְפְכוּ לָדָם: יח וְהִדְגָּה
 אֲשֶׁר־בַּיָּאֹר תָּמוּת וּבָאֵשׁ הַיָּאֹר וְנִלְאֹן מִצִּרִּים לְשִׁתּוֹת מִים מִן־הַיָּאֹר: ס

Paro'nun karşısına özellikle Nil'de çıkmasının amacı, Moşe'nin bela ile ilgili uyarıyı yaptıktan sonra, söylediklerinin gerçekleştiğini, Paro'nun yerinde ve anında görmesini sağlamaktır (Alşeh).

16. Şu ana kadar aldırış etmedin – Birazdan meydana gelecek olan kan belası, bu kez sadece Moşe'nin Tanrı'nın geçerli bir temsilcisi olduğunu gösteren bir işaret değil, tüm ulusu etkileyecek bir bela olduğundan, Moşe'nin, bu belanın tek sorumlusunun, uyarılara “aldırış etmeyen” Paro olduğunu söylemesi önem taşımaktadır. Moşe ve Aaron kendisine ilk kez geldiğinde takınmış olduğu kibirli tavrın (5:2-9) aksine, Paro şimdi cevap vermemiştir; çünkü Moşe'nin daha önce gerçekleştirmiş olduğu işaretler onun gözünü korkutmuştur. Yine de, Paro'nun gözünde bunlar, sadece Moşe'nin oldukça becerikli bir büyücüden ibaret olduğu anlamına gelmiş, kalbi güçlü ve gururlu kalmıştır (p. 13 ve p. 22). Moşe'nin isteğine aldırış etmemesinin sebebi budur (Ramban). Üstelik Paro onlarla “Dünyanın büyü beşiği olan Mısır'a büyü mü getirdin?” diye alay etmiştir (Raşi).

17. Benim Tanrı olduğumu şununla anlayacaksın – Ya da “Benim Aşem olduğumu”. Paro daha önceden “Aşem” diye bir Tanrı tanımadığını belirttiği için, ilk üç belanın temel amacı, Paro'nun şüpheli tutumunu boşa çıkarmaktır: “Ben Aşem'im”; bkz. s.a. Bu üç belalık ilk grup, Paro'nun büyücülerinin “Bu Tanrı'nın parmağıdır” (8:15) itirafında bulunmak zorunda kalmalarıyla amacına ulaşmıştır.

18. Nil berbat kokacak – Ya da “Nil berbat olacak”. “Nil'in sadece görünürde kan gibi olacağını, ama su özelliklerini halen taşıyacağını düşünme. Su değil, her yönüyle kan olacak ve bu yüzden balıklar ölecek. Bu temel maddesel değişiklik

Tanrı'nın doğaya tamamen hakim olduğunu gösterecek ve *Benim Aşem olduğumu anlayacaksınız*” (Sforno).

Daat Zekenim'e göre ise sular tam olarak kana dönüşmüş değildir. Sadece görünüşte kanı andırmaktadır, fakat tadı halen su gibidir ve bu haliyle içmeye uygundur. Bu sebeple, Mısırlılar'ın içmelerini de engellemek için, suyun kokuşması ve balıkların ölmesi sağlanmıştır.

Boş yere uğraşacaklar – İbranice *Venilu*; bkz. Bereşit 19:11. Ya da “Nil'in suyunu içmeyi bırakmak zorunda kalacaklar” (Rabi Arye Kaplan); “Nil'in suyunu içmeye çalışmaktan yorgun düşecekler” (*The Artscroll Chumash*).

¹³ Yine de, Paro'nun kalbi güç kazandı ve tıpkı Tanrı'nın söylemiş olduğu gibi onları ciddiye almadı.

[15. İlk Bela İçin Uyarı]

¹⁴ Tanrı Moşe'ye "Paro inatçı davranıyor" dedi. "Halkı salıvermeyi reddediyor.

¹⁵ Sabahleyin, [Paro] suya [gitmek üzere] çıktığında, Paro'ya git ve Nil'in kıyısında karşısına dikil. Yılana dönüşen asanı da yanına al.

¹⁶ "Ona söyle: İbraniler'in Tanrısı 'Halkımı salıver ve çölde bana ibadet etsinler' mesajıyla beni sana gönderdi. Ama işte – şu ana kadar aldırış etmedin. ¹⁷ [Şimdi;] Tanrı şöyle diyor: 'Benim Tanrı olduğumu şununla anlayacaksın'. İşte! Ben elimdeki asayla Nil'deki suya vuracağım ve [sular] kana dönüşecek. ¹⁸ Nil'deki balıklar ölecek ve Nil berbat kokacak. Mısırlılar Nil'den su içebilmek için boş yere uğraşacaklar."

7:14-12:36. On Bela: Genel Bir Bakış. On bela, her biri üçer beladan oluşan üç gruptan ve onların ardından gelen, Paro'nun direnişini kırarak Mısır'dan Çıkış'a yol açan, *behor*ların ölümü ile ilgili beladan oluşur. Bu üç bela grubu, üç ebedi prensibi tüm zamanlar için kesinleştirme amacını güder. İlk üç bela, Tanrı'nın varlığını kanıtlamıştır (7:17). İkinci üçlü, Tanrı'nın takdirinin dünyevi konularla da çok yakından ilgilendiğini ve fiziksel dünyaya karşı kayıtsız olmadığını gösterir (8:18). Son grup ise Tanrı'nın Gücü'nün hiçbir şeyle karşılaştırılamayacağı mesajını taşır (9:14).

Bu üçlü gruplardan her birinde, Paro'ya yönelik uyarılar sadece ilk iki bela için yapılmıştır. Paro bu uyarılara aldırılmayınca, bu iki bela yukarıda belirtilen temaya yönelik birer "şahit" niteliği ile meydana gelmiştir. Her bir gruptaki üçüncü bela için ise hiçbir uyarıda bulunulmamıştır. Belirtilmek istenen tema ilk iki belayla kuvvetle ve inkar edilemez biçimde kanıtlanmış olmasına karşın hala Tanrı'ya boyun eğmeyen Paro ve halkı için, her gruptaki üçüncü belalar birer ceza olarak gelmiştir. Başka bir deyişle her gruptaki ilk iki bela birer ders, üçüncüsü ise bu dersi almayanlara bir cezadır (Malbim).

Rabenu Bahye [10:1'ye yaptığı açıklamasında] her bir grubun ilk belasıyla ilgili uyarının Nehir'de, ikinci belayla ilgili uyarının da kraliyet sarayında yapıldığına dikkat çekerek ve bunun sebebini, söz konusu yerlerin Paro'nun gurur simgeleri olmasıyla açıklar. Paro kendisini, kurak Mısır'daki tarım hayatının kaynağı olan Nil nehrinin hakimi olarak görmektedir ve bir belayla tokat yese bile, gücünü doğrudan temsil eden sarayı, ona tekrar güç kazandırabilecektir. Bu nedenle, Tanrı, Paro'nun düşüşünü herkese ilan etmek ve onun Tanrısal İstek karşısında güçsüz olduğunu göstermek için bu iki yeri seçmiştir.

14. İnatçı davranıyor – Tam çeviriyle "Paro'nun kalbi ağır". Alternatif olarak, "kalbi gururla doldu" (*Targum*), ya da "kalbi gururlu" (Raşi). İbranice **Kaved**. Bu sözcük aynı zamanda "karacığer" anlamına gelir. Başka bir deyişle Tanrı, Paro'nun kalbinin tıpkı bir ciğer gibi piştikçe sertleşeceğini – yani belalarla karşılaştıkça daha da katılaştığını bildirmektedir (Rav Yeuda Adoni'nin bir konuşmasından).

Or Ahayim, Tanrı'nın bu cümleyi söylemesine ne gerek olduğunu sorgular. Ne de olsa Moşe Paro'nun karşısındadır. Cevaben, Paro'nun, olasılıkla, asalarla ilgili olaya karşı tepkisiz kaldığını söyler. Moşe ise bu tepkisizliğin anlamını çözemediğinden, Paro'nun söz konusu işaretten hiç etkilenmediğini, Tanrı ona bildirmektedir.

15. Suya gitmek üzere çıktığında – Tam çeviriyle "Sabahleyin Paro'ya git – işte suya çıkar – ve...". Anlaşıldığı üzere Paro sabahları düzenli olarak suya gitmektedir. Bunun olası bir sebebi, Mısır'ın ekonomik hayatının anahtarı olan Nil'in su seviyesini kontrol etmek (İbn Ezra), ya da genel bir teftiştir (Raşbam). Bu durumda Paro'nun günlük Nil gezisi herkesin bildiği bir konudur.

Raşi ise, *Midraş*'tan alıntı yaparak olaya farklı yönden yaklaşır. Paro kendisini halkına karşı tanrı ilan etmiştir. Oysa bir tanrının normal vücutsal işlevleri yerine getirme gibi zorunlulukları olmamalıdır. Fakat ne yazık ki (!) Paro da bir insandır ve tuvalet ihtiyacı vardır ve bu ihtiyacını gidermek üzere her sabah gizlice Nil'e gitmektedir. Tanrı da Moşe'ye, işte tam bu anda Paro'yla yüzleşmesini söylemektedir. Tanrı'nın diğer örneklerde "Paro'ya gel" dediğini görmemize karşın (bkz. 6:11 açk.), burada "git" dediğini görüyoruz. Bunun olası sebebi, Paro'nun su kenarına gidış nedenidir (krş. 10:1, *Baal Aturim* o.a.).

19 יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אֲמַר אֶל-אַהֲרֹן קַח מַטֶּן וּנְטֵה-יָדְךָ
 עַל-מִימֵי מִצְרַיִם עַל-נְהַרְתָּם | עַל-יַאֲרֵיהֶם וְעַל-אֲגַמֵּיהֶם וְעַל כָּל-מִקְוֵה
 מִימֵיהֶם וַיְהִי-דָם וְהָיָה דָם בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבַעֲצִים וּבַאֲבָנִים:
 20 כ וַיַּעֲשׂוּ-כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר | צִוָּה יְהוָה וַיָּרֶם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת-הַמַּיִם
 אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לַעֲיִנִּי פָרָעָה וּלְעִינֵי עַבְדָּיו וַיִּהְפְּכוּ כָל-הַמַּיִם אֲשֶׁר-בַּיָּאֵר
 21 לְדָם: כֹּא וְהִדְגָּה אֲשֶׁר-בַּיָּאֵר מֵתָה וַיִּבְאֵשׁ הַיָּאֵר וּלְאִי-כָלוּ מִצְרַיִם לְשֹׁתָת
 22 מַיִם מִן-הַיָּאֵר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם: כִּד וַיַּעֲשׂוּ-כֵן חֲרַטְמֵי מִצְרַיִם
 23 בְּלִטְיָהֶם וַיַּחֲזֹק לִב-פָּרָעָה וּלְאִשְׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: כִּג וַיִּפֹּן
 פָּרָעָה וַיִּבֹּא אֶל-בֵּיתוֹ וְלֹא-שָׁתָה לְבָן גַּם-לְזֹאֲתָה:

ayrıntıyı ayrıca vermeye gerek görmemiştir (İbn Ezra). Bir önceki pasukta “*asanu al ve elini ... uzat*” denmesinden, ayrıca daha ileride geçen “*asanla elini ... uzat*” (8:1), “*asasryla elini uzattı*” (8:13) ifadelerinden; dahası Tanrı Moşe’ye “*elini uzat*” (9:22) demesine karşın Moşe’nin asasını uzatmasından (9:23) da anlaşıldığı üzere, asa her zaman uzanan eldedir. Dolayısıyla “asanın uzatılması” ile “elin uzatılması”, bu bağlamlarda aynı anlamdadırlar (9:23, İbn Ezra o.a.).

21. Mısırlılar ... içemez oldular – Bu beladan, Yahudiler değil, sadece Mısırlılar etkilendi. Suyu ihtiyaç duyan bir Mısırlı, bunu bir Yahudi’den parayla satın almak zorundadır. Ve suyu zorla almaya kalkıştığı anda, su anında kana dönüşmektedir. Bu nedenle, Paro büyücülerinden mucizenin aynısını yapmalarını istediğinde (p. 22) onların da Yahudiler’den su satın almaları gerekmiştir. Zira ne büyüyle kana çevirmek üzere suları, ne de bela sonucu kan olmuş suyu tekrar suya çevirecek hünerleri vardır (Midraş).

İbn Ezra’ya göre ise, sadece yer üstündeki sular kan olmuş, bela gerçekleştiği sırada yeraltında bulunan sular ise sonradan yeryüzüne çıksa da etkilenmemiştir (bkz. p. 24; ancak bkz. o.a.). Bu nedenle, büyücüler, kana dönüştürebilecek su bulabilmek için kuyu kazıp, su çekmek zorunda kalmışlardır.

22. Gizemli yöntemlerini – İbn Ezra; Raşi. İbranice *BeLateem*. “*Lut* – Gizlemek; saklamak” köküyle bağlantılıdır. Bkz. p. 11 açık. Bazı otoritelere göre, buradaki *Lat* sözcüğüyle ifade edilen yöntem, demonoloji (iblis ilmi) ile

bağlantılıyken, *Laat* (p. 11) ise illüzyondur (Talmud – Sanedrin 67b).

Aslına bakılırsa medyumların yaptıkları, mucizenin asıyla karşılaştırıldığında hiçbir öneme sahip değildir. Aaron’un hareketi Mısır’ın tüm sularını kana çevirmişken, onların belki bir kova suyla yapılmıştır. Aaron’un ki nehir gibi hareketli ve sürekli yer değiştiren su ile yapılmışken, onların büyüleri durgun suda etkili olmuştur. Dahası kan belası tam yedi gün sürmüştür (p. 25); oysa büyücülerin hünerleri son derece kısa bir süre etkili olabilmiş, olasılıkla “*Paro sırtını dönüp gidince*” (p. 23) ortadan kalkmıştır (İbn Ezra). Başka bir deyişle Tanrı bu bela sırasında suların doğasını tamamen ve kökten değiştirmişken, medyumlarındaki geçici marifettir. Fakat Paro’nun “*bunu [=aradaki farkı (Sforno)] bile dikkate almaması*” (p. 23) için yeterli bir bahanedir.

Kalbi güçlendi – Tora, “*inat etti*” anlamındaki bu deyimli güçlenmek için “*Kaved* – Ağır / Sert / Gururlu” ile “*Hazak* – Güçlü” sözcüklerini dönüşümlü olarak kullanmaktadır. Bu yüzden, her ne kadar daha önceki bazı örneklerde “inat etti” çevirisini yaptıysak da, söz konusu ayrımı yansıtabilmek için bu noktadan itibaren tam çeviriyi tercih edeceğiz (bkz. 8:11 açık.). Örneğin buradaki kullanımda, Paro’nun, suların kana dönüştüğünü gördüğü zaman zayıflayan kalbinin, medyumların yaptığı marifet sonucu güç kazandığı anlamı mevcuttur. Başka bir önemli nokta bu ilk ve bundan sonraki dört örnekte, “güçlendirme / sertleştirme” konusunda Tanrı’nın herhangi bir müdahalesinin olmamasıdır.

[16. İlk Bela: Kan]

¹⁹ Tanrı Moşe'ye [şöyle] dedi: "Aaron'a [şunları] söyle: Asanı al ve elini Mısır'ın suları üzerine – nehirlerinin, kanallarının, rezervuarlarının ve su toplamak için kullandıkları her yerin üzerine uzat. [Sular] Kan olacak. Mısır ülkesinin tümünde – hatta ahşap [fiçılar] ve taş [kaplarda] bile – kan olacak."

²⁰ Moşe ve Aaron, Tanrı'nın emrettiğini harfiyen yaptılar. [Aaron], Paro'nun ve danışmanlarının gözleri önünde asayı kaldırdı ve Nil'deki suya vurdu. Nil'in tüm suları kana dönüştü. ²¹ Nil'deki balıklar öldü. Nil öylesine berbat kokuyordu ki Mısırlılar, Nil'den su içemez oldular. Mısır'ın her yerinde kan vardı. ²² Ancak Mısır'ın medyumları, gizemli yöntemlerini kullanarak aynı etkiyi sağlayabilince Paro'nun kalbi güçlendi ve Tanrı'nın söylemiş olduğu gibi onlara [Moşe ve Aaron'a] aldırış etmedi.

²³ Paro sırtını dönüp sarayına geldi. Bu [mucizeyi] bile dikkate almamıştı.

❧ İlk Bela: Kan

19. Aaron'a söyle – Tora, Tanrı Moşe ve Aaron'a, Paro'yu kan belasıyla ilgili olarak uyarmalarını söyledikten hemen sonra belanın anlatımına başlamaktadır. Fakat Tora [olasılıkla gereksiz tekrar olmaması için] açıklamasa da, Moşe ve Aaron, Tanrı'nın bu direktifini elbette yerine getirmişlerdir.

Nehre bela getirme emri Moşe'ye değil, Aaron'a verilmiştir. Zira nehir, annesi Moşe'yi suya koyduğunda onu koruduğu için, Moşe'nin nehre bir bela getirmesi doğru olmayacaktır (Raşi). Buradaki ders açıktır: Tora, nehir gibi cansız bir varlığa yönelik bile nankörlük yapılmasını yanlış bulduğuna göre, karşınızdaki bir insan olduğunda ne kadar dikkat etmemiz gerektiği sürekli akıl-da tutulmalıdır.

Elini Mısır'ın suları üzerine ... uzat – Aaron önce elini dört bir yöne uzatmış, sonra asasını nehre vurmuştur (Ramban; krş. İbn Ezra). Bunun amacı, belanın sadece Nil'e özgü olmadığını, Mısır'ın tüm sularını ilgilendirdiğini vurgulamaktır. Böyle olmasa, Paro, Aaron Nil'i kana çevirdiği zaman, diğer suların değişimini "doğal" kabul edebilecekti [Gerçekten de, inanan bazı kişiler, belanın mucizevilikini reddetmek için, çeşitli "doğal" sebepler üretme konusunda yarış içindedir. Fakat onların da basitçe reddetmek varken, uğraşıp "mantıklı bir açıklama" getirmeye çalışmalarının sebebi, büyük insan topluluklarının şahit olduğu bu ve benzeri mucizevi olayların gerçekten meydana geldiğini kabul etmek zorunda olmalarıdır].

Kanallarının – Raşi; *Targum*. İbranice **Yeorim** (krş. Daniel 12:5). Ya da "ırmakları". Sözcük genel olarak sulama kanallarının ifade etmektedir (Radak, *Şeraşim*; *Sehel Tov*). Bu şekilde isim-

lendirilmelerinin sebebi, **Yeor** olarak bilinen Nil'in suyunu yaymakta kullanılmalarıdır (İbn Yanah). Dolayısıyla terim, genelde sadece Mısır'daki kanalları ifade etmektedir (Melahim II 19:24; Yeşayau 7:18, 19:6, 37:25). **Yeor** sözcüğünün, Eski Mısır dilindeki *iaur* ya da *aur* – "kanal", "ırmak" ya da "Nil'in kolu" sözcüğü ile bağlantılı olduğu düşünülebilir. Kıpti dilinde sözcük *eiero* ya da *eiur*'dur.

Rezervuarlarının – İbranice **Agamim**. Tam çeviriyle bir göl ya da havuzu ifade edebilir (Radak, *Şeraşim*). Eski Fransızca'da *astonc*, İspanyolca'da ise *estanque*'dir (Radak, *Şeraşim*). Başka otoritelere göre ise, yağmur suyunun biriktiği her türlü havzaya bu isim verilir (İbn Ezra). Bu sebeple, sözcük Mısır dilindeki *ag* – "sel" ya da *agem*, *agep* – "yağmur" sözcükleri ile bağlantılı olabilir.

Su toplamak için kullandıkları her yerin – Tam çeviriyle "[büyük] su birikintilerinin". Bunlar genel olarak sarnıç ya da kuyulardır (İbn Ezra).

Ahşap [fiçılar] ve taş [kaplarda] – *Targum*; Raşi; İbn Ezra. Başka bir deyişle, tam çevirinin ima edebileceği üzere "ağaçlar ve taşlar" değil, bunlardan mamul kapların içindeki sulardan bahsedilmektedir (*Sifte Hahamim*).

... kan olacak – Çevirimiz, bu son cümleinin Aaron'a söylenecekleri dahil olduğu görüşü doğrultusundadır. Fakat Aaron'a söylenenler "uzat" ya da "kan olacaklar" ile son buluyor da olabilir.

20. Asayı ... vurdu – Bir önceki pasukta Tanrı, Aaron'un "elini uzatmasını" istemiştir. Bu pasukta ise sadece asayı suya vurduğu belirtilmekte, elinden bahsedilmemektedir. Yine de bu pasuğun başlangıcında, Moşe ve Aaron'un, emri harfiyen yerine getirdikleri söylendiğine göre, Tora bu

כד וַיַּחֲפְרוּ כָּל-מִצְרַיִם

24

25 סָבִיבַת הַיָּאֵר מִיָּם לְשִׁתּוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ לְשִׁתּוֹת מִמֵּי הַיָּאֵר: כה וַיִּמָּלֵא

26 שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה אֶת-הַיָּאֵר: פ כו וַיֹּאמֶר יְהוָה

אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל-פְּרַעֲה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח אֶת-עַמִּי

27 וַיַּעֲבֹדְנִי: כז וְאִם-מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח הַגָּה אֲנֹכִי נִגַּף אֶת-כָּל-גְּבוּלְךָ

28 בַּצִּפְרֹדָעִים: כח וְשַׂרְךָ הַיָּאֵר צִפְרֹדָעִים וְעָלוּ וַבָּאוּ בְּבֵיתְךָ וּבְחֹדֶר מִשְׁכְּבְךָ

29 וְעַל-מִטָּתְךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבַעֲמֹךְ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבַמִּשְׁאֲרוֹתֶיךָ: כט וּבְכֶה

וּבַעֲמֹךְ וּבְכָל-עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצִּפְרֹדָעִים:

1 א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אָמַר אֶל-אַהֲרֹן נָטָה אֶת-יָדְךָ בַּמִּטָּה

עַל-הַנְּהָרֹת עַל-הַיָּאֵרִים וְעַל-הָאֲגָמִים וְהָעַל אֶת-הַצִּפְרֹדָעִים עַל-אֶרֶץ

2 מִצְרַיִם: ב וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת-יָדוֹ עַל מֵימֵי מִצְרַיִם וְהָעַל הַצִּפְרֹדָע וַתִּכַּס

3 אֶת-אֶרֶץ מִצְרַיִם: ג וַיַּעֲשׂוּ-כֵן הַחֲרָטָמִים בְּלִטְיָהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת-הַצִּפְרֹדָעִים

4 עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם: ד וַיִּקְרָא פְרַעֲה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הָעֲתִירוּ

אֵלַי-יְהוָה וַיִּסַּר הַצִּפְרֹדָעִים מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי וּאֲשַׁלַּח אֶת-הָעָם וַיִּזְבְּחוּ

לַיהוָה:

belayla son bulmuştur (Rabenu Behaye).

Kurbağalar – Bu genel olarak kabul edilmiş olan Raşi'nin çevirisidir. İbn Ezra da bu görüşte olmasına karşın, bazı otoritelerin bunların kurbağa değil timsah olabileceği fikrinde olduklarını kaydeder.

Vuracağım – Ya da “büyük hasar vereceğim” (İbn Ezra).

28. Kaynayacak – Tam çeviriyle “kaynamasını sağlayacak”. Buna göre Nil, bela boyunca sürekli kurbağa üretecektir.

29. İçine – İnsanlar uyurlarken kurbağalar ağızlarından içeri girecek ve karınlarında viraklayacaklardır.

8.

1. Elini ... uzat – Dört bir yöne. Fakat bu kez belanın kaynağı, bir öncekinde olduğu gibi her su birikintisi değil, sadece “nehirler, kanallar ve rezervuarlar”la sınırlı olacaktır. Bu sebeple Aaron ilk beladaki gibi, Mısır'ın tüm sularını simgeleyen Nil'e asasıyla vurmamıştır (İbn Ezra).

2. Kurbağa [sürüsü] – Pasukta “kurbağa” sözcüğü tekil olarak geçmektedir. Basit anlamda tekil kullanım belanın ismini ifade eder (Raşi); [sürüsü] eklemesini bu amaçla yaptık. Diğer yandan, bir *Midraş*'a göre gerçekten de Nil'den en başta sadece bir kurbağa çıkmıştır. İnsanların dikkatini iyice çekecek boyuttaki bu tek kurbağaya vurmaya, taşlar atılmaya başlandığında ise, hem bu kurbağanın vücudundan hem de belirtilen kaynaklardan sürülerle kurbağalar türemeye başlamış ve Mısır'ın her yeri onlarla kaplanmıştı.

3. Kurbağaları – Medyumlar yine kendi yöntemleriyle bir başarı göstermişlerdir. Fakat pasukta geçen “kurbağaları” sözcüğü, İngilizce'deki “the” sözcüğünün karşılığı olan belirtme öneki ‘E’ harfi ile başlamaktadır. Başka bir deyişle medyumlar sudan belirli ve sınırlı tipte kurbağalar türetebilmişlerdir ve bunlar büyü ürünü oldukları için normal kurbağaların işlevine sahip değillerdir (Sforno).

4. Tanrı'ya yakarın – Paro medyumların basit numaralar yapabildiği, tek bir kurbağayı yok

²⁴ Tüm Mısır[lılar], Nil'in etrafında içecek su [bulma amacıyla] kazılar yaptılar; çünkü Nil'in sularından içemiyorlardı.

²⁵ Tanrı Nil'i vurduktan sonra [sular] yedi tam gün [boyunca böyle kaldı].

[17. İkinci Bela: Kurbağalar]

²⁶ Tanrı Moşe'ye [şöyle] dedi: "Paro'ya gel ve ona Benim Adıma şunları söyle: Halkımı salıver ki Bana ibadet edebilsinler. ²⁷ Ve eğer sen salıvermeyi reddedersen, Ben ülkenin tümünü kurbağalarla vuracağım. ²⁸ Nil kurbağa kaynayacak; [kurbağalar nehirde] çıkıp sarayına, yatakodana ve [hatta] yatağına gelecekler. [Dahası] Danışmanlarının ve halkının evlerinde, fırınlarında ve hamur teknelerinde [bile kurbağalar olacak].

²⁹ Kurbağalar, hem senin, hem halkının, hem de tüm danışmanlarının içine kadar çıkacaklar."

8

¹ Tanrı Moşe'ye [şöyle] dedi: "Aaron'a [şöyle] söyle: Asanla elini nehirlerle, kanallara, rezervuarlara uzat ve kurbağaları Mısır toprağı üzerine çıkart."

² Aaron elini Mısır sularının üstüne uzattı ve kurbağa [sürüsü] çıkıp Mısır toprağını örttü. ³ Medyumlar gizemli yöntemlerini kullanarak aynı etkiyi sağladılar ve kurbağaları Mısır toprağı üzerine çıkardılar.

⁴ Paro Moşe ile Aaron'u çağırarak "Tanrı'ya yakarın!" dedi. "Kurbağaları benden ve halkımdan uzaklaştırsın. Sonra halkı salıveririm, Tanrı'ya *korban* yaparlar."

24. Kazılar yaptılar – Pasuk kazıların sonucunda su bulduklarını ima eder gibidir. Ancak *Targum Yonatan* bu durumda bile berrak su bulunmadığını vurgulamaktadır. Rabenu Behaye'ye göre ise buldukları su içilebilecek haldedir; ancak içmeye kalktıklarında kana dönüşmektedir. *Midraş*, bu belanın ağırlığını vurgularcasına Mısırlılar bir meyveyi sıkıp suyunu içmeye kalktıkları zaman bile, bunun kana dönüştüğünü belirtir. Rabenu Bahye bu durumda yedi gün boyunca ne içtiklerini sorgular ve Saadya Gaon'un açıklamasını getirir. Bela, "normal şartlarda içilebilecek sular"la sınırlıdır. Başka bir deyişle normal şartlarda içmeye uygun olmayan sular kana dönüşmüştür. Bunu keşfeden Mısırlılar, acı ya da tuzlu sular bularak susuzluklarını gidermişlerdir.

25. Yedi tam gün – Yedi gün tamamlandıktan sonra, kan yeniden suya dönüşmüştür.

Her bir bela tam bir aylık bir süreyi kapsamıştır. Her belada, ayın ilk üç çeyreği Paro'nun bela hakkında uyarılması ve halkı göndermeye iknaya çabıyla geçmiş, belanın aktif olarak gerçekleşme süresi ise 7 gün olmuştur (*Raşi*). *Daat Zekenim*'in bundan çıkardığı sonuca göre, Moşe her belada Paro'yu üç hafta boyunca uyarmış, sonra 7 gün boyunca bela meydana gelmiştir. Yedi günün bitiminden ayın sonuna kadar ise, ne uyarı ne de bela gerçekleşmiş, yeni ayla birlikte sıradaki bela ile ilgili uyarılar başlamıştır.

Her bela yedi günün sonunda otomatik olarak son bulurdu. Fakat bazen, Paro yumuşayıp Moşe'den belaların son bulması için dua etmesini istediğinde, Moşe'nin yakarışı üzerine belanın kısa sürmesini sağlar, Paro Bene-Yisrael'i özgür bırakacağına dair verdiği sözü bozunca bile – ki bunu *behorların* ölümü ile ilgili belaya kadar her seferinde yapmıştı – bela devam etmezdi.

❧ İkinci bela: Kurbağalar

26. Paro'ya gel – Moşe, Aaron'la birlikte Paro'nun sarayına gelecektir (İbn Ezra). Burada Paro'nun çevresi danışmanlar ve halkla dolu olduğundan, kurbağaların Tanrı'nın peygamberi tarafından getirildiği herkes tarafından bilinecektir. İlk bela herkese, Mısır'ın tanrısı olarak kabul edilen Nil'in, Tanrı'nın isteği karşısında hiçbir güce sahip olmadığını göstermiştir. Bu ikinci belada ise Nil, kurbağalar iletcektir. Bu da, nehrin de Tanrı'nın bir hizmetkari olmaktan ibaret olduğunu gösterme amaçlıdır (Malbim).

Benim Adıma şunları söyle – Tam çeviriyle "Paro'ya gel ve ona [şunları] söyle: Tanrı şöyle diyor."; bkz. Bereşit 20:13 açık.

27. Ülkenin tümünü – Yani "[senin] ülkenin tümünü". Tam çeviriyle "sınırlarının tümünü". Kurbağalar sınırlara ulaşır ulaşmaz durmuşlar, Mısır'ın o dönemde sınır belirsizliği konusunda sorun yaşadığı ülkelerle olan anlaşmazlığı bu

5 הַיֹּאמֵר מֹשֶׁה לְפָרְעָה הַתַּפְאָר עָלַי לְמַתִּי | אֶעֱתִיר לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ
 6 וְלַעֲמָךְ לְהַכְרִית הַצִּפְרֹדָעִים מִמֶּךָ וּמִבְתֶּיךָ רַק בִּיֹאֵר תִּשְׁאַרְנָה: וַיֹּאמֶר
 7 לְמַחֵר וַיֹּאמֶר כְּדַבְּרְךָ לִמְעַן תִּלְדֶּע כִּי־אֵין כִּי־הֹוֶה אֱלֹהֵינוּ: חֲמִישִׁי זֶסְרוֹ
 8 הַצִּפְרֹדָעִים מִמֶּךָ וּמִבְתֶּיךָ וּמִעֲבָדֶיךָ וּמִעַמְּךָ רַק בִּיֹאֵר תִּשְׁאַרְנָה: ח וַיֵּצֵא
 9 מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִעַם פְּרָעָה וַיִּצְעֲקוּ מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דִּבְרֵי הַצִּפְרֹדָעִים
 10 אֲשֶׁר־שָׁם לְפָרְעָה: ט וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדַבְּרֵי מֹשֶׁה וַיָּמָתוּ הַצִּפְרֹדָעִים
 11 מִן־הַבְּתִים מִן־הַחֲצֹרֹת וּמִן־הַשְּׂדֹת: י וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמֹרִם חֲמֹרִם וַתִּבְאֵשׁ
 הָאָרֶץ: יא וַיֵּרָא פְּרָעָה כִּי הִתַּל הָרוּחַ וְהַכִּבֵּל אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא שָׁמַע
 אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס

Ya da “Benim üstümde yükselmeyi / şereflenmeyi dene. Yapamayacağımı düşündüğün bir istekte bulun. Eğer haklı çıkarsan, sınavını geçemediğimi iddia edebilirsin! Şimdi; kurbaga istilasının tam olarak ne zaman bitmesini istediğini bana söyle” (Raşi). Ya da “bana statimü göster” (Radak, Şeraşim; krş. *Targum*); “bana buyruğunu söyle” (İbn Yanah).

Ne zaman için – “Duayı şimdi edeceğim. Kurbagaların yok olmasını ne zaman için isteyeyim?” (Raşi); bkz. p. 8.

6. Yarına – Birçok otoriteye göre, Paro hala, Moşe'nin bir büyücüden ibaret, belanın da yıldızların ayarladığı bir doğal olay olduğunu sanmaktadır. Moşe'nin teklifini “Demek bu belanın ne zaman son bulacağını biliyor. Büyük ihtimalle şimdi. Yoksa bana bunu şimdi söylemezdi. Elbette benim bu beladan bir an önce kurtulmak isteyip ‘hemen şimdi’ dememi bekliyor. Ama ona istediğini vermeyeceğim” düşüncesiyle değerlendirmiş ve belanın hemen yok olmasını isteyeceğine “yarına” demiştir (Şemuel ben Hofni Gaon). Fakat elbette Moşe için bu bir sorun değildir.

Bu da, Paro'nun inatçılığının ve kötülüğünün ne derecede olduğunu göstermektedir. Belalar onu yalvartacak düzeyde rahatsız etmiş olmasına karşın, sırf Moşe'yi zor durumda bırakmak için buna bir gün daha katlanmaya ve kendi halkına bir gün daha eziyet vermeye hazırdır.

Değin gibi – Paro'nun istediği kadar ve daha fazlası değil. Paro kurbagaların ülkesinden tamamen gitmelerini istese, bu da gerçekleşecektir. Ama o sadece, kurbagaların kendisinden ve

halkından uzaklaştırılmasını istemiştir (p. 4). Bu nedenle kurbagaların bazıları, Nil'de yaşamaya devam ederken, karadakiler ölmüşler ve pis kokuları bütün ülkeyi sarmıştır (Sforno).

8. Haykırdı – Moşe Paro'ya “söylediğin gibi olacak” dediğinde, Tanrı'nın kendisini utandırmayacağı düşüncesiyle bunu kendisinden söylemiştir. Belki de bu sebeple haykırpı yalvarmaktadır (İbn Ezra). Tanrı da gerçekten onu utandırmamış, “Moşe'nin dediği gibi yapmıştır”.

Moşe başka hiçbir belada haykırmaya ya da bağırma ihtiyacı duymamıştır. Biraz mizahi bir açıklamaya göre bunun sebebi çok gürültü yapan kurbagalardır. Moşe, duasına konsantre olabilmek için sesini yükseltmek zorunda kalmıştır.

11. Rahatlama olduğunu – Başka hiçbir belada, Tora, “rahatlama olduğu” vurgusunu yapmamaktadır. Bu, Paro'nun kurbagaların ölmesinin ardından verdiği tepkide belirleyici bir faktördür. Bela sona erdiği halde, hatırası, Paro'nun düşüncelerini etkileyecek kadar güçlüdür. Zira her yer ölü kurbagaların iğrenç kokusuyla kaplıdır ve Nil halen viraklayan kurbagalarla doludur. Tora, tüm bu etkenlere karşın, hissedilen kısmi rahatlamanın bile, Paro'yu inatçılaştırmak için yeterli olduğunu söylemektedir (krş. *Keli Yakar*).

Kalbini sertleştirdi – Bu bela bir öncekine göre çok daha zorlu olduğundan, kalbi orada olduğu gibi kendiliğinden güçlenmemiş, Paro bunun için çaba göstererek kalbini bizzat sertleştirmiştir (Raşbam).

İbranice **Veahbed**. Raşi'ye göre bu fiil yapısı bir süreklilik ifade eder. Buna göre çeviri “kalbini

⁵ Moşe Paro'ya "Dur seni onurlandırayım" dedi. "Senin, danışmanların ve halkın adına, kurbağaların senden senden ve evlerinden kesilip sadece Nil'de kalmaları adına tam olarak ne zaman için dua edeyim?."

⁶ "Yarına!" dedi [Paro].

"Dediğin gibi olacak" diye cevap verdi [Moşe]. Böylece Tanrımız Aşem gibisinin olmadığını anlayacaksın. ⁷ Kurbağalar senden ve evlerinden, danışmanlarından ve halkından uzaklaşacaklar ve sadece Nil'de kalacaklar."

⁸ Moşe, Aaron'la birlikte Paro'nun yanından çıktı ve Moşe, Paro'ya musallat ettiği kurbağalarla ilgili olarak Tanrı'ya haykırdı. ⁹ Tanrı, Moşe'nin dediği gibi yaptı; evlerdeki, avlulardaki ve tarlalardaki kurbağalar öldüler. ¹⁰ [Mısırlılar] Onları yığınlar halinde topladılar. Ülke berbat kokuyordu.

¹¹ Paro bir rahatlama olduğunu görünce kalbini sertleştirdi ve tıpkı Tanrı'nın söylediği gibi onlara aldırmadı.

edemediklerini fark ettiği için Moşe'yi çağırıp dua etmesini istemektedir (Sforno; İbn Ezra); bkz. s.a.

☞ Paro'nun tavrı

Kan belasında, Paro inatçı bir tavırla Moşe ve Aaron'a aldırış etmemiştir. Fakat kurbağa belasında – büyücüler bir şekilde bu belayı da taklit edebilmelerine karşın – Paro Moşe'ye belanın bitmesi için yalvarmıştır. Diğer belalar onu vurduğunda ise, bazen Tanrı'ya teslim olma teklifinde bulunmuş, bazılarında da istememiştir. Paro'nun bazen teslimiyetçi bazen de inatçı davranmasının belirli bazı etkenlere göre gerçekleştiğini farz edersek, bu davranışların düzeni nedir?

Or *Ahayim*, Paro'nun cevaplarını etkileyen tek faktörün, Paro'nun Tanrı'ya inanıp inanmaması değil, sadece kendi hayatının tehlikede olup olmadığını düşünmesi olduğunu belirtir. Paro hayatını kaybetmekten korktuğu zamanlarda yumuşamış, diğer zamanlarda ise katılığını sürdürmüştür. Bu görüş doğrultusunda belaları tek tek inceleyelim:

(1) *Kan*: Bu bela hayatı tehdit etmemiştir; zira Mısırlılar suyu Yahudiler'den satın alabiliş veya yeni kuyular kazıp kendi sularını elde edebilişleridir (bkz. 7:21 açk.).

(2) *Kurbağalar*: Durmak bilmeyen kurbağa vıraklamalarının dayanılmaz rahatsızlığının yanında, kurbağalar Mısırlılar'ın vücutlarına da girerek yaşamlarını tehdit etmişlerdir (bkz. 7:29; ayrıca bu pasuk: "benden [=içimden] ve halkımdan [=halkımın içlerinden]").

(3) *Bit*: Paro'nun büyücülerini en sonunda bu tipteki bir belanın sadece Tanrı tarafından yapılabil-

ceğine ikna oldukları halde (p. 15) Paro pes etmemiştir. Çünkü bu bela, çok büyük rahatsızlık vermesine karşın tehlikeli değildir.

(4) *Vahşi Hayvanlar*: Kim olursa olsun, çevresi vahşi hayvanlarla sarıldığında korkuya kapılır. Paro, ilk kez bu belada, Moşe'nin tüm isteklerine uyacağına söz vermiştir (p. 21, 24).

(5) *Salgın Hastalık*: Bu beladan sadece hayvanlar etkilenmiş, insanlara ise bir şey olmamıştır.

(6) *Çıbanlar*: Bu bela da, inanılmaz rahatsızlık vermiş olmasına karşın kimseyi öldürmemiştir. Ayrıca, Paro'dan bahsetmeyen 9:11'de ima edildiği üzere, bu bela, onu değil sadece halkını etkilemiş olabilir.

(7) *Dolu*: Gürültülü şimşekler ve gökten gelen alevler herkesi korkutmuştur. İnsanlar, Avraam zamanında Sedom'da yaşanan yokoluşu yaşayacaklarını düşünüp dehşete kapılmışlardır. Paro da istisna değildir (9:27).

(8) *Çekirgeler*: Paro açık bir şekilde "bu ölümü benden uzaklaştır" demiştir (10:17).

(9) *Karanlık*: Paro, bu belada Moşe'den kendisi adına dua etmesini istememiştir. Belanın ilk üç günü boyunca Mısırlılar lambalar kullanabilmişlerdir; ama sonrasında kıpırdamak bile mümkün olmamıştır (bkz. 10:23 açk.). Bela sona erdiğinde Paro halkın gitmesini söylemiş, ama kabul edilemez bir şart öne sürmüştür.

(10) *Behorların ölümü*: Paro'nun direnci tamamıyla yıkılmıştır. Zira onun da bir *behor* oğlu vardır.

5. Dur seni onurlandırayım – "İstediyin zamanı söyle; ben de Tanrı'dan senin adına istekte bulunarak seni şerefliendireyim" (İbn Ezra; *Sehel Tov*).

יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אָמַר

12

אֶל-אַהֲרֹן נָטָה אֶת-מִטְדָּךְ וְהָרָה אֶת-עַפְרַיִם הָאָרֶץ וְהָיָה לְכֹנֶם בְּכָל-אָרֶץ
 13 מִצְרָיִם: יג וַיַּעַשׂוּ-כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת-יָדוֹ בְּמִטְחוֹ וַיִּרְא אֶת-עַפְרַיִם הָאָרֶץ וְתִהְיֶה
 הַכֹּנֶם בְּאָדָם וּבְבִהֶמָּה כָּל-עַפְרַיִם הָאָרֶץ הָיָה כֹנֶם בְּכָל-אָרֶץ מִצְרָיִם:
 14 יד וַיַּעַשׂוּ-כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת-הַכֹּנֶם וְלֹא יָכְלוּ וְתִהְיֶה
 15 הַכֹּנֶם בְּאָדָם וּבְבִהֶמָּה: טו וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֶל-פְּרָעֹה אֶצְבָּע אֱלֹהִים
 הוּא וַיַּחֲזֶק לִב-פְּרָעֹה וְלֹא-שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס
 16 טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הִשָּׁכֶם בְּבֶקֶר וְהִתִּיצַב לִפְנֵי פְרָעֹה הֲנֵה יוֹצֵא
 הַמִּימָה וְאִמְרָתָ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי:

kalmaya yetmediğini fark ettiklerinden bu kez ortaya çıkan bitleri yok etmeye çalışmışlar “*fakat beceremedilerdir*”. Bunun sonucu olarak da *bit sürüleri insan ve hayvanların üzerinde etkili* olmaya devam etmiştir”. Bitler her ne kadar belanın sonucunda “genel olarak” ortadan kalktıysa da, vücutlardan tam olarak gitmemişler, o nesildeki Mısırlı insan ve hayvanlar yaşamları boyunca bitlerle boğuşmuşlardır.

15. Bu işte Tanrı'nın parmağı var – krş. Raşi. Tam çeviriyle “*bu Tanrı'nın parmağıdır*”. İbranice *Etsba*. Eski Mısır dilinde *etsba* ya da *tseba* sözcüğü de “parmak” anlamına gelir; fakat aynı zamanda bir “karşılık verme; cezalandırma” manasını da verir. Bu bakımdan Mısırlı medyumlar “bu Tanrı'nın misillemesidir” diyor da olabilirler.

İbn Ezra, medyumların “*Aşem'in parmağı*” değil, “*Tanrı'nın parmağı*” demelerinin üzerinde durur. Bundan yola çıkarak, medyumların “Yisrael'in Tanrısı *Aşem'i*” kabul ettikleri sonucunun çıkarılmaması gerektiğini belirtir. Medyumlara göre bu olay da yıldızların ve astrolojik güçlerin etkisiyle olmuş doğal bir şeydir. Aynı görüşte olmayan Ramban ise medyumların Tanrı'yı kabullendiğini, fakat sırf durumu küçümsemek için “*parmak*” sözcüğünü kullandıklarını öne sürer. Her durumda bu sözleri ya da beceriksizlikleri sebebiyle medyumlar Paro'nun gözünden düşmüşlerdir. Zaten Rabenu Behaye'nin de gözlemlediği üzere en başta “*Mısır'ın medyumları*” (7:22) olan büyücüler, gittikçe rütbe kaybına uğrayıp önce sadece “*Medyumlar*” (p. 3, 15) olmuşlar, en sonunda artık kendilerini bile kurtaramadıkları için Moşe'nin karşısına çıkamayacak kadar aciz duruma gelmişlerdir (9:11).

☞ Dördüncü Bela: Vahşi Hayvan istilası

Bu, Tanrı'nın fiziksel dünyayla da gayet aktif bir şekilde ilgilendiğini kanıtlama amacını taşıyan ikinci bela grubunun başlangıcıdır. Tanrı sadece Her Şeye Kadir bir Yaratıcı değildir; aynı zamanda yarattıklarıyla da yakından ilgilenir. Bu nedenle Tora Bene-Yisrael'in bu belalardan hiçbir şekilde etkilenmediğini özellikle vurgulamakta, böylece Tanrı'nın bütün dünyasal olayları yönettiğini belirtmektedir. İlk üç bela da Yahudiler'i etkilememiş olmasına karşın, asıl amaçları Tanrı'nın reddedilemez varlığını kanıtlamak olduğundan, Tora bu vurguyu yapmamıştır.

16. Sabah – *Daat Zekenim*'in gözlemine göre her grubun ilk belasından önceki uyarı, sabah saatlerinde yapılmıştır. Kan için 7:15, vahşi hayvanlar için burası, dolu için 9:13. Ramban'a göre bunun sebebi, sabahleyin Paro Nil kıyısına gittiğinde mutlaka yanında yakın çevresinin de olmasıdır. Dolayısıyla grubun ilk belası hakkında uyarı yaptığında buna başkaları da şahit olacak, belki de Paro'yu iknaya çalışacaklardır. Ve bunu yapmadıkları takdirde belayı hak etmiş olacaklardır. Grupların ikinci belalarındaki uyarıların ise sadece Paro'ya yapılması yeterlidir.

Benim Adıma – Bkz. 7:26.

[18. Üçüncü Bela: Bitler]

¹² Tanrı Moşe'ye [şöyle] dedi: "Aaron'a [şöyle] söyle: Asanı uzat ve toprağın tozuna sertçe vur. [Tozlar] Mısır Ülkesi'nin tümünde bitlere dönüşecektir."

¹³ Öyle yaptılar. Aaron asasıyla elini uzattı ve toprağın tozuna sertçe vurdu. [Bir anda] İnsanların ve hayvanların üzerine bit [sürüleri] doluştu. Mısır Ülkesinin tümünde, toprağın tozu bitlere dönüşmüştü.

¹⁴ Medyumlar gizemli yöntemlerini kullanarak aynısını yapıp bitleri üretmeye çalıştılar; fakat beceremediler. Bit [sürüleri] hem insanların hem de hayvanların üzerinde etkiliydi.

¹⁵ Medyumlar Paro'ya "Bu işte Tanrı'nın parmağı var" dediler. Fakat Paro'nun kalbi güçlendi ve tıpkı Tanrı'nın söylediği gibi onlara aldırmadı.

[19. Dördüncü Bela: Vahşi Hayvan İstilas]

¹⁶ Tanrı Moşe'ye "Sabah erken kalk ve suya [gitmek üzere] çıktığında Paro'nun önünde hazır dur" dedi. "Ona Benim Adıma şunları söyle: Halkımı salıver ki Bana ibadet edebilsinler.

sertleştirmeye devam etti" şeklinde de yapılabilir. İfade bu haliyle, Paro'nun kendisini, Moşe'nin uyarı ve cezalarına karşı sürekli direnmek üzere şartladığı anlamına gelmektedir. Malbim, buradaki kalbin "*sertleşmesi / ağırlaşması / kibirleşmesi*" ile başka yerlerdeki "*güçlenmesi*" arasında ayırım yapar. Tora bu ifadeleri Paro'nun belalar karşısındaki tavrını anlatmak için kullanmaktadır. Belalardan yıldıgı ve ciddi bir şekilde Moşe'ye başvurmayı düşündüğü zamanlarda, Paro'nun kalbini aktif bir şekilde "*sertleştirmesi / kibirle doldurması*" gerekmektedir. Bilinçli bir çaba göstermeksizin karşı çıkabilecek gücü kendisinde bulduğu zamanlarda ise, Tora "*güçlendirme*" ifadesini kullanır.

❧ Üçüncü bela: Bitler

Bu beladan önce uyarı yapılmamıştır. Zira genel bir kurala göre bir kişinin bir davranışı sebebiyle cezalandırılabilmesi için, bunu yapmadan önce uyarılmış olması gerekir. Uyarılmış ve yine de yapmışsa, cezalandırılır. Bu uyarı-ifa-ceza ikinci kez gerçekleşirse, üçüncü kerede cezalandırabilmek için artık uyarı önşartına gerek yoktur. Bu sebeple üçlü bela gruplarının ilk ikisinde uyarı yapılmasına karşın, üçüncüler ise önceden uyarı olmaksızın gelmiştir.

Paro'nun medyumları ilk kez bu belada, Moşe ve Aaron'un bu belaları büyüyle değil, Tanrı'nın elçileri olarak meydana getirdiklerini söylemek zorunda kalmışlardır. Büyücüler, isteklerini yerine getirmek için kötü yana ait manevi güçleri kullanırlar; fakat bu güçlerin bit kadar küçük yaratıklar üstünde etkileri yoktur (*Talmud – Sanedrin* 67b'den alıntı yapan Raşi). İkinci bir açıklamaya göre, büyüün yapılabilmesi için

büyücünün ayaklarının yere basması gerekmektedir. Oysa bu belada toprak diye bir şey kalmamış, yerin üstten belirli bir kalınlıktaki bölümü tamamen bite dönüşmüştür (*Daat Zekenim*).

12. Aaron'a söyle – Kan belası gibi, bu belanın da Moşe tarafından getirilmesi uygun değildir. Zira Moşe Mısırlı adamı öldürdüğünde toprağın tozu, onu gizlemesinde yardımcı olmuştur (2:12). Bu açıdan Moşe'nin tozla yapılan bir belayı başlatması bir tür nankörlük olacaktır (Raşi).

14. Aynısını – Onlar da Aaron'u taklit ederek yere vurmuşlar ve her zamanki gibi mırıldanmışlardır (Ramban). Diğer yandan *Gur Arye* ilginç bir noktayı işaret eder. Toprağın tozu zaten tamamen bite dönüşmüştür; dolayısıyla medyumların bunu kullanmaları mümkün değildir. Bu nedenle biti, başka bir kaynaktan çıkarmaya çalışmışlardır.

Hem insanların hem de hayvanların üzerinde etkiliydi – Çeviride her ne kadar değişik bir cümle yapısı verdiyse de, buradaki ifade ile, bir önceki pasuktaki ifade tamamen aynıdır. Her ikisinin de tam çevirisi "Bit [sürüleri] insanda ve hayvandıydı" şeklindedir. İlk cümle olayı anlattığı için normal olmasına karşın, ikinci kullanım gereksiz tekrar gibi görünmektedir. Tora'da gereksiz tek bir noktanın bile bulunmadığına dikkat çeken Malbim, bu tekrarın medyumların çabasının sonuçlarıyla ilgili olduğunu belirtir. Buna göre medyumların bitleri [yaygın çeviriyle] üretmeye çalıştığını belirten "**Leotsi – Çıkarmak**", aynı zamanda "**ortadan kaldırmak**" şeklinde de anlaşılabilir. Medyumlar önceki belalarda aynı şeyi üretmenin onları Paro'nun gözünde değerli

יז כִּי אִם-אֵינֶךָ

מִשְׁלַח אֶת-עַמִּי הַנִּגְנִי מִשְׁלִיחַ בְּךָ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְבִתֶּיךָ אֶת-הָעָרֹב
 18 וּמִלֵּאוֹ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת-הָעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-הֵם עָלֶיהָ: יֵה וְהַפְלִיתִי
 בַּיּוֹם הַהוּא אֶת-אֶרֶץ גִּשְׁן אֲשֶׁר עָמִיד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֵיוֹת-שָׁם עָרֹב
 19 לְמַעַן תִּדְעַ כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: שִׁשִּׁי יֵה וְשִׁמְתִי פֶדֶת בֵּין עָמִי
 20 וּבֵין עַמֶּךָ לְמַחֵר יִהְיֶה הָאֵת הַזֶּה: כֹּ וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיִּבֹא עָרֹב כָּבֹד
 בֵּיתָה פֶרְעָה וּבֵית עַבְדּוֹ וּבְכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשְׁחַת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הָעָרֹב:
 21 כֹּא וַיִּקְרָא פֶרְעָה אֶל-מֹשֶׁה וְלֹא-הָרָן וַיֹּאמֶר לָכֵן זָבַח לְאֱלֹהֶיכֶם בָּאָרֶץ:
 22 כֹּב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹּא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֵבֶת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה
 אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת-תּוֹעֵבֶת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקָלְנוּ:

isyankarları cezalandırıp, Kendisi'ne güvenenleri kurtarır (Rabenu Behaye).

Alternatif olarak “*bu ülkede olduğumu kavrayacaksm*” şeklinde de çevrilebilir.

19. Ayırımı – Raşbam; İbn Ezra. İbranice *Pedut*. Tam çeviriyle “*kurtuluş*” ya da “*kurtarılmaya işareti*”. Önceki pasukta da bir ayırmadan bahsedildiğine göre, buradaki kullanım gerekenden fazla görünmektedir. İlk ayırım, vahşi hayvanların Goşen’e uğramamalarıyla gerçekleşecektir. Bu pasukta belirtilen ayırım ise, Goşen’de bulunmayan bir Yahudi’nin de, vahşi hayvanların istilasına uğrayan bir bölgede olsa bile zarar görmeyeceğini ifade etme amaçlıdır (Ramban; Rabenu Behaye; Sforino; *Or Ahayim*).

Yarın – Bu, bir belanın başlama vaktini Moşe’nin söylediği tek örnektir. Bunun nedeni, yukarıda belirtildiği gibi, vahşi hayvan belasının diğerlerinden farklı olmasıdır. Bu hayvanlar bela için özel olarak yaratılmış değildir. Zaten vardılar ve birçok yaşama alanından Mısır’a doğru yola çıkmışlardır. Bu açıdan, Paro bu olayın zaten başlamış olan doğal bir süreç olduğunu düşünebilirdi. Bu nedenle, Moşe belanın bir gün sonra başlayacağını önceden söylemektedir. Ve bu, ancak Tanrı ona söylediği takdirde bilebileceği bir durumdur.

20. İzdiham derecesinde kalabalık – Krş. Rabi Arye Kaplan. İbranice *Kaved*. Tam çeviriyle “*ağır*”. Sözcük, bu belanın şu ana kadar olanların en ağırı olduğunu ifade etmektedir (İbn Ezra).

Toprak tahrip oluyordu – Hayvanlar ağaçları meyvesiz bırakmış, ekinlere zarar vermiş, hatta bebekleri beşiklerinden kapmışlardır (*Lekah Tov*).

21-22. İlk kez olarak, Paro’da direnç kırılma işaretleri görülmektedir. Belaların Tanrı’ya *korban* kesilmemesi sebebiyle geldiği sonucuna varan (İbn Ezra) Paro, Bene-Yisrael’in Tanrı’ya *korbanlar* sunmalarına, bunu Mısır’da yapmaları şartıyla izin vermektedir. Abravanel’e göre, Paro bu şartı, “madem Tanrı her yerde mevcut (p. 18), öyleyse uzaklara gitmelerine ne gerek var?” düşüncesiyle koşmuştur. Ancak Moşe’nin cevabı, Paro’nun bu önerisinin tutarsız olduğu şeklindedir. Mısırlılar, kendileri için kutsal olan koyunları Yahudiler’in *korban* olarak kesmelerine hoşgörüle bakabilecek midir?

22. Mısır için kutsaldır – Bu tam çeviri değildir ve *Targum Yonatan* ile Raşi’ye göredir. Burada kullanılan İbranice sözcük “*Toeva – İğrenç; nefret uyandıran; tiksindirici*” anlamı taşır (bkz. Bereşit 39:6 ve 43:32 açık.). Tora burada, birinci derecede hitap ettiği topluluk olan Yahudiler’e bir mesaj olması bakımından, söz konusu putperest tapınmaya Tanrı’nın bakışını yansıtan bir sözcük kullanmaktadır. Fakat Moşe Paro’ya konuşurken elbette daha saygılı bir terim kullanmıştır. Mısır inancına göre, ülkenin yönetimi koç burcuna aitti ve dolayısıyla bu cins hayvanlar onlar için kutsal sayılıyordu. *Midraş’a* göre, Tanrı’nın Bene-Yisrael’i Mısır’dan özellikle koç burcunun dönemine rastlayan Nisan ayının tam ortasında çıkarmasının sebebi de budur. Bu şekilde hem Mısırlılar’a inançlarının yersiz ve boş olduğunu,

¹⁷ Çünkü eğer Halkımı göndermezsen, sana, danışmanlarına, halkına ve evlerine vahşi hayvanları saldırtacağım. Mısır'ın evleri, hatta üstünde bulundukları toprak bile bu hayvanlarla dolacak.

¹⁸ “O gün, Halkım'ın yaşadığı yer olan Goşen'i, orada hiçbir vahşi hayvan olmamasını sağlayarak ayrı tutacağım. Böylece Benim – Tanrı'nın – bu dünyada [da mevcut ve aktif] olduğumu kavrayacaksın. ¹⁹ Halkım'la halkın arasındaki ayrımı vurgulayacağım. Bu mucizevi işaret yarın gerçekleşecektir.”

²⁰ Tanrı [dediğini] aynen yaptı; Paro'nun ve danışmanlarının evlerine izdiham derecesinde kalabalık sürülerle vahşi hayvanlar saldırdı. Mısır Ülkesi'nin tümünde, toprak vahşi hayvanlar sebebiyle tahrip oluyordu.

²¹ Paro, Moşe ve Aaron'u çağırttı. “Gidin ve [bu] ülkede Tanrınız'a *korban* kesin” dedi.

²² Moşe ise “Böyle yapmamız uygun olmaz” dedi. “Tanrımız Aşem'e *korban* olarak keseceğimiz [hayvanlar] Mısır için kutsaldır. Mısır'ın kutsal saydığı bir hayvanı *korban* diye hem de gözlerinin önünde kesersek bizi taşlamazlar mı?

17. Vahşi Hayvanları – İbranice **Arov**. “Karışım” anlamına gelir. *Midraş*'ta bir görüş ayrılığı söz konusudur. Rabi Nehemya'ya göre bu sözcük bir sinek türünü, Rabi Yeuda'ya göre ise vahşi hayvanlardan oluşan bir karışımı ifade eder (*Şemot Raba* 11:4). Çoğu *Midraş*, bunların vahşi hayvanlar olduğu görüşünü takip eder ve çoğu otorite bu görüşü benimsemiştir. Buna göre bela aslan, kaplan, kurt gibi her türlü vahşi hayvanın yanında, yılan ve akrep gibi zararlılardan oluşan bir karışımla gerçekleşmiştir (*Targum Yonatan*; Raşi; İbn Ezra; Radak, *Şoraşim*; İbn Yanah; Josephus Flavius, *Antiquites* 2:14:3). Bu da *Teilim*'deki “[Tanrı] **Arov** gönderdi ve [**Arov**] onları yedi” (78:45) pasuğunu en düz çevirisiyle kabul ettiğimizde varacağımız sonuçtur. Ancak bu pasukla ilgili bazı açıklamalar, yenen şeyin sadece Mısırlılar'ın yiyecekleri olduğu yönündedir (Ralbag).

Yine de **Arov**'u bir sinek türü olarak tanıtan kaynaklar mevcuttur (krş. *Agada*, *Minag Teman* 42; *Tora Şelema* 65'in alıntı yaptığı *Midraş Or Aafela*). Bazı antik kaynaklar bunu sülük (Philo, *De Vita Mosis* 2:101) olarak tanımlar. Başka bir kaynağa göre ise bu böcekler ve yılanlardan oluşan bir karışımdır (*Sefer Ayaşar*). Bir olasılık da kullanılan sözcüğün, Eski Mısır dilinde kınkanat türü böcekleri, özellikle de Eski Mısırlılar'ın kutsal saydığı bokböceğini tarif eden *a'ov* ile bağlantılı olmasıdır.

Başka kaynaklar **Arov**'un tek ve spesifik bir hayvan türünün istilası olarak kabul ederler. Bu hayvanların ne olduğu konusundaki fikirler arasında geceleyn (**Erev**) ava çıkan bir kurt türü (Raşbam), panter (*Midraş Teilim* 78:45), kartal ya da başka türde yırtıcı kuşlar (a.y.) hatta dev mürekkepbalıkları (İbranice **Silonit**; a.k.; *Sefer*

Ayaşar s. 207; *Sehel Tov*; *Midraş Agada*; *Midraş Vayoşa*; *Meam Loez* İngilizce çevirisi 4:254'te 14 no.lu not) bile vardır.

Çevirimiz, Yahudi gelenğinde en çok kabul gören “yırtıcı hayvanlar karışımı” açıklamasını takip etmektedir. Bu hayvanlar normalde insanlardan korktukları halde (bkz. Bereşit 9:2) şimdi Tanrı tarafından insanlara saldırmaları için kısıktırılmaktadırlar (Alşeh; Malbim).

Toprak bile – Hayvanlar sadece ülke çapında ve evlerde serbestçe hareket etmekle kalmayacak, toprağın kendisi bile yılan ve yeraltında yaşayan başka canlılarla dolacaktır. Bu şekilde, Mısırlılar kendilerini kilitli kapıların ardında bile güvende hissetmeyeceklerdir (Sforno).

18. Halkım'ın yaşadığı yer olan – Ya da “*Halkım orada yaşadığı için Goşen'i ... ayrı tutacağım*”. Goşen bölgesi önceki belalardan da etkilenmemesine karşın, kan, kurbağalar ve bit belaları tamamen yerel kaynaklıydı. Kan ve kurbağalar sulardan, bitler ise tozdan türemiştir. Oysa Mısır'ı istila etmek üzere olan hayvan sürüleri başka yerlerden geleceklerdir. Buna rağmen ayırım yapıp Goşen'e uğramamaları, burasının özel statüde olduğunu gösterecektir (Ramban; Rabenu Behaye).

Bu dünyada olduğumu kavrayacaksın – “Her ne kadar Kutsal Varlığım Göklerin en üstlerindeyse de, kararlarım alt dünyalarda yerine gelir” (Raşi). Tanrı'nın Bulutların üstünde olup altında olup bitenleri bilmediğini, ya da çok üstün bir varlık olduğu için dünyaya tenezzül etmediğini öne süren filozofların düşüncelerinin aksine, Tanrı aşağıdaki dünyamızda da aktiftir, ilgilidir ve her yönüyle hakimdir (Ramban) ve

כג דָּרָךְ

שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֶלְךְ בַּמִּדְבָּר וּזְבַחְנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֱלֹהֵינוּ:
 כד וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר
 כה רק הֲרִחַק לֹא-תִרְחִיקוּ לָלֶכֶת הָעֵתִירוּ בְּעַדִּי: כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי
 כו יוֹצֵא מֵעַמּוֹ וְהָעֵתֵרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הָעָרֹב מִפְּרַעֲה מֵעַבְדִּי וּמֵעַמּוֹ מִחַר
 כז רָק אֶל־יִסְרָא פְּרַעֲה הָתַל לְבַלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם לְזִבְחָ לַיהוָה: כו וַיֹּצֵא
 כח מֹשֶׁה מֵעַם פְּרַעֲה וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה: כז וַיַּעַשׂ יְהוָה כַּדְּבַר מֹשֶׁה וַיִּסָּר
 כח הָעָרֹב מִפְּרַעֲה מֵעַבְדִּי וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאַר אֶחָד: כח וַיִּכְבֹּד פְּרַעֲה
 אֶת־לְבוֹ גַּם בַּפֶּעַם הַזֹּאת וְלֹא שַׁלַּח אֶת־הָעָם: פ
 א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרַעֲה וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה
 ב אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי: ב כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח
 ג וְעוֹדֶךָ מִחֲזִיק בָּם: ג הִנֵּה יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בְּסוֹסִים
 בַּחֲמֹרִים בְּגַמְלִים בְּבָקָר בְּבָצָאן דָּבָר כָּבֵד מְאֹד:

Ona ... söyle – Tam çeviriyle “Tanrı Moşe’ye [şunları] söyledi: Paro’ya gel ve ona konuş: İbraniler’in Tanrısı Aşem şöyle diyor:...”. Pasukta “konuş” anlamındaki sözcük *Vedibarta*’dır. Bu sözcük, sert konuşmayı ifade eder (bkz. 6:2 açık.). Paro’ya yapılan diğer uyarılarda, Tora, daha yumuşak bir konuşmayı ifade eden “*Veamarta – Söyle*” sözcüğünü kullanmaktadır. Bu örnekteki farklılığın sebebi bu belada geri dönüşün olmamasıdır. Diğer tüm belalarda, Paro pes ettiği zaman bela ortadan kalkmıştır. Fakat bu belada hayvanlar bir kez öldü mü, bu etkinin geri alınması söz konusu değildir. Bu açıdan Moşe uyarıyı özel bir vurguyla yapmalıdır (Malbim).

3. Belanın kapsamı. Bu belanın Mısır’daki hayvanların ne kadarını öldürdüğü konusunda, otoriteler arasında fikir ayrılığı gözlenmektedir. Bu pasukta “*çayırdaki [=açık alandaki] hayvanların*” öleceği belirtilmektedir; ki bu, içeride tutulan hayvanların zarar görmeyeceğini ima etmektedir. Bu, p. 10 ve p. 19’da sözü geçen hayvanların nasıl halen hayatta olduklarını açıklamaktadır. p. 6’nın “Mısır’ın tüm hayvanları telef oldu” demesi ise hiçbir hayvanın hayatta kalmadığını belirtir görünmektedir.

Raşi’ye göre (p. 10), hastalık sadece çayırdaki hayvanları öldürmüştür. Buna göre p. 6’daki “*tüm*

hayvanlar” ifadesi “bela kapsamındaki [=çayırdaki] tüm hayvanlar” olarak anlaşılmalıdır.

Ramban ve Rabenu Behaye ise, pasuğumuzdaki “*çayırdaki hayvanlar*” ifadesinin sebebinin “hayvanların genelde evde değil çayırdaki tutulması” olduğunu, fakat kapalı yerlerdeki de aynı şekilde telef olduklarını öne sürerler. Bu görüş doğrultusunda p. 6’daki ifade, genelde kapalı yerde tutulanlar da dahil olmak üzere Mısır’ın gerçekten de tüm hayvanlarının öldüğü anlamına gelmektedir. Bu görüşü kabul eden otoriteler, bu beladan sonra halen bazı hayvanlardan bahsedilmesini ise çeşitli şekillerde açıklarlar: [1] Bütün hayvanlar ölmemiştir. p. 6’daki “*tüm*” sözcüğü “ezici çoğunluk” anlamındadır ya da salgın anında ölenlerin “*tamamen*” Mısırlılar’a ait olduğuna dair bir vurgudur. Zira bir Mısırlı ile bir Yahudi’nin ortak sahibi oldukları hayvanlar da ölmemişlerdir. Ya da [2] Beladan sonra Mısırlılar ölen sürülerinin yerine başka yerlerden hayvan ithal etmiş veya Yahudiler’den hayvan satın almışlardır (p. 10, Rabenu Behaye o.a.).

Tanrı’nın Gücü ... yönelecek – Tam çeviriyle “Tanrı’nın Eli, çayırdaki hayvanlarında olacak”.

²³ Çölde üç günlük yola gitmeli ve Tanrımız Aşem'e, bize söyleyeceği şekilde *korbanlar* kesmeliyiz.” ²⁴ Paro “Sizi serbest bırakacağım” dedi. “Çölde Tanrınız Aşem'e *korbanlar* kesin; yalnız çok da uzaklara gitmeyeceksiniz. [Ama önce] Benim adıma [Tanrı'ya] yakarın!”

²⁵ Moşe “Yanından çıktığımda Tanrı'ya yakaracağım ve vahşi hayvanlar yarın Paro'dan, danışmanlarından ve halkından uzaklaşacak. Fakat Paro, halkı Tanrı'ya *korban* kesmek üzere göndermezlik edip [bizimle] bir daha alay etmesin.”

²⁶ Moşe Paro'nun yanından çıktı ve Tanrı'ya yakardı. ²⁷ Tanrı, Moşe'nin dediği gibi yaptı ve vahşi hayvanları Paro'dan, danışmanlarından ve halkından uzaklaştırdı. Bir tane bile kalmadı. ²⁸ Fakat Paro bu seferde de kalbini sertleştirdi ve halkı salıvermedi.

[20. Beşinci Bela: Salgın Hastalık]

9

¹ Tanrı Moşe'ye [şöyle] dedi: “Paro'ya gel ve ona İbraniler'in Tanrısı Aşem Adına şunları söyle: Halkımı salıver ki Bana ibadet edebilsinler! ² Çünkü eğer salıvermeyi reddeder ve onları tutmayı sürdürürsen, ³ Tanrı'nın Gücü, çayırdaki hayvanlarına yönelecek. Atlar, eşekler, develer, sığır ve davar, son derece ciddi bir salgın [sebebiyle telef olacaklar].

hem de yıldızların Bene-Yisrael üzerinde hiçbir etkisi olmadığını öğretmiştir (bkz. Bereşit 15:5 aşk.).

Başka görüşlere göre koyunlar Mısırlılar için gerçekten de tiksindiricidirler (Raşbam). İbn Ezra Mısırlılar'ın tamamen vejetaryen olduklarını öne sürer. Fakat yine de, yünlerinden yararlanmak, binek ya da koşum hayvanı olarak kullanmak üzere hayvanları vardır.

23. Bize söyleyeceği şekilde – “Hangi hayvanları ve ne miktarda *korban* yapacağımızı söyleyecek” (İbn Ezra). Rabi Arye Kaplan'ın çevirisi “*Yapmamız gereken, çölde üç günlük yolculuktur. Bize söylemiş olduğu gibi Tanrımız Aşem'e orada korbanlar yapacağız*” şeklindedir.

24-25. Paro, Mısır'da koyun *korbanı* yapmanın pek de uygun olmadığını kabul etmiştir. Fakat bu kez farklı bir şart öne sürmektedir: “*Çok da uzaklara gitmeyeceksiniz*”. Mısır halkının tepkisini bertaraf etmek için, Yahudiler'in üç gün yolculuk yapmalarına gerek yoktur. Sadece şehirleri terk etmeleri ve *korban*larını şehir dışındaki ıssız yerlerde yapmaları yeterli olmalıdır. Ancak Moşe, bu teklife cevap bile vermemiş, sadece tekrar sözünden geri dönerek Bene-Yisrael'le alay etmemesi için Paro'yu uyarmıştır (Or *Ahayim*).

25. Yarın – Moşe duayı hemen etmiş ve istila ertesi gün son bulmuştur. Moşe'nin istilanın hemen değil de ertesi gün sona ermesi için dua etmesinin sebebi, Paro'nun kurbağa belası sırasında aynı yöndeki isteğiyle genel bir tercih dile getirmiş olmasıdır (Ramban).

Paro'dan – Moşe Paro'ya hitaben konuşmasına karşın üçüncü tekil şahıs kullanmaktadır. Bu bir saygı ifadesidir. Zira Paro bu belada ilk kez Tanrı'ya yönelik saygı belirtisi göstermiş olduğundan, kendisine saygı gösterilmesine layıktır.

Alay etmesin – Raşi. Ya da “*aldatmasın*” (Rabi Arye Kaplan).

27. Uzaklaştırdı – Ölen ve şehirlerin berbat kokmasına sebep olan kurbağaların aksine, vahşi hayvanlar şehri geldikleri gibi terk etmişlerdir. Ölen olmamış, böylece Mısırlılar onlardan derilerinden yararlanma gibi herhangi bir şekilde istifade etmemişlerdir. Zira belanın amacı, ülkeye ekonomik kazanç sağlamak değil, cezalandırmaktır (Raşi; Ramban).

28. Bu seferde de – Halkın gitmesine izin vermeyi taahhüt ettiği halde (Raşi). Vahşi hayvanlar hala hayatta olmalarına ve dolayısıyla Paro'nun hayvanların geri dönmesi konusunda korkmasına yer olduğu halde (Sforno). Büyücüler, belaların İlahi bir Güç tarafından gönderildiğini itiraf ettikleri halde (Rabenu Behaye).

9.

☞ Beşinci Bela: Salgın Hastalık

1. Gel – Bkz. 6:11 aşk. Bu ifade ayrıca, Moşe ve Aaron'un, Paro'nun özel odasına izin bile almadan girebildiklerini belirtir. *Talmud*, saray çok iyi korunmasına rağmen, onların oraya istedikleri zaman girebildiklerini belirtir (Or *Ahayim*).

וְהִפְלֶה יְהוָה בֵּין

מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרַיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל-לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר:
 ה וַיֵּשֶׁם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדְּבָר הַזֶּה בְּאֶרֶץ: וַיַּעַשׂ
 יְהוָה אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה מִמַּחֲרֹת וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם וּמִמִּקְנֵה
 7 בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לֹא-מָת אֶחָד: וַיִּשְׁלַח פָּרְעָה וְהִנֵּה לֹא-מָת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל
 8 עַד-אֶחָד וַיִּכְבֹּד לֵב פָּרְעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת-הָעָם: פ ה וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל-מֹשֶׁה וְאַל-אַהֲרֹן קָחוּ לָכֶם מִלֵּא חֲפִינֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וּזְרָקֵן מִשֶּׁה
 9 הַשְּׁמִימָה לְעִינֵי פָרְעָה: ט וְהָיָה לְאַבְקָה עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה
 10 עַל-הָאָדָם וְעַל-הַבְּהֵמָה לְשָׁחִין פֶּרֶחַ אֲבַעֲבַעַת בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם: י וַיִּקְחוּ
 אֶת-פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי פָרְעָה וּזְרָקוּ אֹתוֹ מִשֶּׁה הַשְּׁמִימָה וַיְהִי
 11 שָׁחִין אֲבַעֲבַעַת פֶּרֶחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: יא וְלֹא-יִכְלוּ הַחֲרָטָמִים לַעֲמֹד
 12 לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשָּׁחִין כִּי-הָיָה הַשָּׁחִין בַּחֲרָטָמָם וּבְכָל-מִצְרַיִם: יב וַיַּחֲזֶק
 יְהוָה אֶת-לֵב פָּרְעָה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה: ס

kerede atacak olan Moşe'dir. Nereden bakılırsa bakılsın, burada birden fazla mucize söz konusudur. Bir şeyi kuvvetle savurmak için, insan sadece tek elini kullanır. Dolayısıyla Moşe, dört avuç dolusu kurumu tek eline sığdırabilmiştir. İnce düşünülmeince belki fark edilemeyen bu ayrıntı, elbette bir mucizedir. Ayrıca az miktardaki kurumun, bütün ülkeye yayılmış olması da başka bir mucizedir (Raşi).

Mucizeyi bu kadar az miktarda kurumla gerçekleştirecek, Tanrı çıbanların tamamen mucize sonucu ortaya çıktığını göstermektedir (Hirsch).

9. Çıbanlar – Hirsch. İbranice *Avabuot*. Ya da “[su toplanmış] deri kabarcıkları” (*Sehel Tov*). Başka bir kaynağa göre “açık yaralara dönüşen çıbanlar” (*Septuaginta*). Bkz. *Talmud – Bava Kama* 80b.

Egzama– İbranice *Şehin*. Bu sözcük aynı zamanda sıcaklık ifade eder (Raşi). Bu da, ocaktan alınan sıcak kurumların döküntülere yol açan yanıklara neden olduğunu belirtmektedir (*Sifte Hahamim*). Deride çıkan egzamalar, vücuda ısı ve yanma hissi ile büyük rahatsızlık veren irinle dolup çıbanlara dönüşmektedir.

11. Medyumlar – Tedavi edemedikleri çıban ve yaralardan dolayı kibirlerinden eser kalmamış olan medyumlar, Moşe'nin önüne çıkmaya utan-

mışlar, evlerine kapanmayı tercih etmişlerdir (Ramban). Burada zaten “tüm Mısır'da etkiliydi” denmesine karşın “medyumlarda” vurgusunun özellikle yapılmasını, İbn Ezra, medyumların diğer belaları ustalıkları ve bilgileri ile zararsız atlatmış olmalarına karşın, bu belada tamamen çaresiz kalmalarıyla açıklar.

12. Tanrı, Paro'nun kalbine güç verdi – Paro bu kez çok zayıflamıştır. Her seferinde medyumların becerileriyle avunan Paro, bu kez onların da ortada olmamasından dolayı iyice çökmüştür (Ramban). Bu noktada Bene-Yisrael'i salıverdiği takdirde, sebep Tanrı'yı kabullenmesi ve yaptıklarından pişman olması değil, sadece çektiği acıdan kurtulmak için başka çaresi olmaması olacaktır. Bu durumda verilecek kararın özgür irade ile verildiği söylenemez. Bu sebeple Tanrı ona güç verip, onu çaresizlik konumundan çıkarmış ve tam bir özgür irade ile karar vermesine fırsat tanımıştır. Fakat Paro yine bildiğini okumuş; dahası, kalbi güçlendikten sonra belanın sona ermesi için Moşe'nin dua etmesini bile istemiştir (İbn Ezra). Pasuk alternatif olarak “[Bu kez] Paro'nun kalbine [Tanrı] güç verdi” şeklinde de çevrilebilir (Rabi Arye Kaplan); zira bu Tanrı'nın Paro'nun kalbi ile oynadığı ilk örnektir.

☞ **Yedinci bela: Dolu**

⁴ “Tanrı, Yisrael’in hayvanları ile Mısır’ın hayvanları arasında ayırım yapacak ve Bene-Yisrael’e ait olanlardan bir tanesi bile ölmeyecek. ⁵ Tanrı [bunun için] kesin bir vakit de belirledi: Tanrı ülkede bu sözü yarın gerçekleştirecek.”

⁶ Tanrı bu sözü ertesi gün gerçekleştirdi ve Mısır’ın tüm hayvanları telef oldu. Bene-Yisrael’in hayvanlarından ise bir tane bile ölmedi. ⁷ Paro [birilerini] gönderdi ve Yisrael’in hayvanlarından bir [hayvan] bile ölmediğini öğrendi. Yine de Paro’nun kalbi sertleşti ve halkı salıvermedi.

[21. Altıncı Bela: Çıbanlar]

⁸ Tanrı, Moşe ve Aaron’a “İkişer avuç dolusu kurum alın ve Moşe onu Paro’nun gözleri önünde gökyüzüne doğru savursun” dedi. ⁹ “[Bu attığınız,] Tüm Mısır Ülkesi üzerinde toz şeklini alacak ve Mısır Ülkesi’nin her yerinde insanlarla hayvanların üzerine düştüğünde, çıbanlara dönüşen egzamaya yol açacak.”

¹⁰ Kurumu aldılar ve Paro’nun önünde durdular. Moşe onu gökyüzüne savurdu ve insanlarla hayvanlarda, çıbanlara dönüşen egzamalar başgösterdi. ¹¹ Medyumlar egzama yüzünden Moşe’nin önünde duramadılar; çünkü egzama medyumlarda ve tüm Mısır’da etkiliydi.

¹² Tanrı, Paro’nun kalbine güç verdi ve [Paro,] tıpkı Tanrı’nın Moşe’ye söylemiş olduğu gibi onları dikkate almadı.

4. Ayırım yapacak – Mısırlılar hayvanlara tapıkları ve çobanlardan nefret ettikleri için, sürülerini büyük şehirlerin dışında tutar ve birçoğunu Goşen’de barındırırlardı. Dolayısıyla, Mısırlılar’ın sürüleri ile Bene-Yisrael’e ait olanlar aynı yerde, aynı ot ve suyla beslenip, aynı havayı teneffüs etmelerine karşın, Bene-Yisrael’in hayvanlarının salgından etkilenmemeleri, gerçekten de inkar edilemez bir mucizedir (Ramban).

5. Yarın – Moşe’nin Paro’ya belanın tam vaktini söylemesinin sebebi, Paro’ya düşünüp pes etme fırsatı tanımak (*Akeda*), salgının doğal bir olay değil, Tanrı tarafından belirlenerek gönderilmiş bir bela olduğuna şüphe bırakmamak (Raşbam), Mısırlılar’ın hayvanlarını içeri almaları için zaman vermek (*Or Ahayim*), ya da hayvanlarını düşük bir fiyata Yahudiler’e satmalarını sağlamak (*Aamek Davar*) olabilir.

7. Kalbi sertleşti – Paro inkar edilemez bir mucizeye şahit olduğu halde pes etmemiştir! (Sforno). Şimdiye kadar, Paro, sadece bir belanın son bulması ve çektiği sıkıntının sona ermesi amacıyla Yahudiler’e gitme izni vermeyi vaad etmiştir. Fakat salgın belasında, zarar gerçekleşmiş, hayvanlar telef olmuştur. Buna rağmen Paro’nun hiçbir tepki göstermemesi, onun kökleşmiş kötülüğünü gözler önüne sermektedir.

Altıncı Bela: Çıbanlar

Bu belada yepyeni bir olgu ortaya çıkmaktadır.

Paro’nun kişisel inatçılığı kırılacak ve Bene-Yisrael’i özgür bırakmayı tüm benliğiyle kabul edecektir. Fakat artık çok geçtir. Bu kez duruma Tanrı el koyacak ve Paro’nun kalbine kaybettiği gücü kazandıracaktır. Böylece daha önceden işlediği günahlar için de cezalandırılacaktır (bkz. 7:3 açık. *Paro ve Özgür İrade* k.b.).

8. İkişer avuç dolusu – İbranice *Melo Hofnayim*. Bu, “iki dolu avuç dolusu”ndan çok, eller birleştirildiğinde iki avuç arasında kalan boşluk dolusunu ifade etmektedir (krş. Vayikra 16:12; İbn Ezra o.a.). Raşi’nin buradaki Eski Fransızca’ya çevirisi *joinchiez* – “birleşik el dolusu” şeklindedir.

Kurum – Raşi; Hirsch; *Septuaginta*. Tam çeviriyle “ocak kurumu”. Ya da “kül” (*Targum Yonatan*; *Vulgate*); ya da “*ciiruf*” ya da “*köz / kor*” (İspanyolca *rescoldo*; Radak, *Şeraşim*). Bazı kaynaklar bunun közleşmiş kömürün üstündeki beyaz kül olduğunu belirtirler (*Lekah Tov*; *Sehel Tov*).

Paro’nun gözleri önünde – Moşe’nin bu hareketi özellikle Paro’nun göreceği şekilde yapılması önemlidir. Bu şekilde insanlarda bir anda çıkan egzama ve çıbanları, havada gezen mantarlar ya da virüslere bağlayarak bunun doğal bir olay olduğunu iddia edemeyecektir (Sforno).

İkişer avuç dolusu ... Moşe ... savursun – Moşe ve Aaron’a dolu dolu ikişer avuç kurum almaları emredilmiştir, fakat bunun hepsini bir

13 יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִשָּׁכֶם בְּבֶקֶר וְהִתְיַצַּב לִפְנֵי פָרְעָה וְאָמַרְתָּ
 14 אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי יָד כִּי |
 בִּפְעֻם הַזֹּאת אֲנִי שְׁלַח אֶת־כָּל־מַגְפָּתִי אֶל־לְבָךְ וּבַעֲבֹדְךָ וּבַעֲמֹךְ בַּעֲבוּר
 15 תִּלְדֶּה כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ: מו כִּי עָתָה שְׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְאֵךְ אוֹתְךָ
 16 וְאֶת־עַמְּךָ בַּדְּבַר וּתִכָּחַד מִן־הָאָרֶץ: מז וְאוֹלָם בַּעֲבוּר זֹאת הָעַמְדָּתִיךָ
 17 בַּעֲבוּר הָרֹאשִׁית אֶת־כַּחַךְ וְלִמְעַן סֵפֶר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ: שביעי יו עוֹדְךָ
 מִסְתוֹלֵל בְּעַמִּי לְבַלְתִּי שִׁלְחָם:

Kalbine – Rabenu Behaye, bir önceki açıklamada değindiğimiz “*tüm Felaketlerim*” ifadesine Kabala bazlı bir açıklama yaparak Teilim'deki “*Kol Hamato* – [Tanrı'nın] *Tüm Öfkesi*” (Teilim 78:37) sözlerinden, “*Kol* – *Tüm*” sözcüğünün kendi içinde “Öfkesi”ni ifade edebildiğini belirtir [Başka bir deyişle “*tüm*” sözcüğü eşittir “Öfkesi”]. Ve bu öfkenin ifadesi nedir? “*Felaketlerim*”. Derin ve anlaması kolay olmayan bir açıklamayla, “*tüm Felaketlerim'i kalbine göndermek*” ifadesiyle, Tanrı, Paro'ya “Sürekli güçlenip sertleştiği için direnç gösteren kalbinin, ‘tüm’ sözcüğü ile ifade edilen Öfkem’in açığa çıkışından ibaret olan ‘Felaketlerim’i kullanarak Bana boyun eğmesini sağlayacağım” mesajını göndermektedir (Rabenu Behaye).

Alternatif olarak; “Göndereceğim felaketler [dolu, çekirgeler ve karanlık] bu kez kalbinize kazınacak. Zira bundan önceki belalardan farklı olarak, sıradakilerin sonuçlarını, belanın sonrasında da hissedeceksiniz: dolu ve çekirgeler ekinleri mahvedip sizi yiyeceksiz bırakacak; insan ve hayvanlarınız ölecek; karanlık belasında ise havanın niteliği bozulacak, insanların ayağa kalkmasını bile engelleyecek rahatsızlıklar başgösterecek” (Sforno).

15. Gücüm'ü gösterip – Tam çeviriyle “*Elimi uzatıp*”.

16. Şunun için ... – “*Sana iyilikte bulunmak için hayatta kalmanı sağlamış değilim. Sadece Sana Kuvvetimi göstermek ...*” (Targum Yonatan).

Tanrı şimdi de belalara ve amaçlarına yeni bir boyut kazandırmaktadır: “*Kiduş Ašem* – *İsmi'nin Herkesçe Kutsal İlan Edilmesi*”. Moşe, Paro'ya, salgın hastalık sırasında ölmeyi hak ettiğini, fakat Tanrı'nın sadece bir nedenle onun yaşamasına izin verdiğini belirtecektir: Paro, Tanrı'nın büyüklüğü karşısında boyun eğecek ve dünyanın

en büyük süpergücünün başına gelenler, tüm dünyada Tanrı'nın İsmi'nin duyulmasını sağlayacaktır. Elbette, tarihin, “Tanrı'nın egemenliğinin tüm evren tarafından tanınması” şeklindeki amacı, *Yamim Noraim* günlerinde ettiğimiz dualarda da söylediğimiz gibi, tüm milletlerin O'nu kabullenmesini gerektirir. Bu prensibin bir sonucu olarak, Paro'nun kayıtsız şartsız boyun eğmesi, kötü bir zalimin yola getirilmesinden daha büyük bir önem taşımaktadır. Sforno, bu yolla Paro'nun başkalarını da peşinden sürükleyecek şekilde *Teşuva* yapma fırsatına sahip olduğunu ekler.

Midraş'a göre bu, Tanrı'nın, tüm Merhameti'yle, kendilerini bekleyen son hakkında günahkarları nasıl uyardığını gösteren çarpıcı bir örnektir. Böylece günahkarlar *Teşuva* yaparak günahları yüzünden görecekları cezadan kurtulma şansını elde edebilirler.

17. Eziyor – İbranice *Mistolel*. “*Salal* – *Yol yapmak*” köküyle bağlantılıdır. Bir yol yapılırken, düzleştirmek için üzerinden ağır bir şeyle [örneğin silindirle] geçilerek ezilir. Paro da Bene-Yisrael'i ezmekte ve onlara sürekli baskı yapmaktadır (Targum; Raşi; Raşbam). Alternatif olarak “*Salsala* – [Yukarı Çıkan] *Lüle*” sözcüğüyle bağlantılı olarak “[Bene-Yisrael'in üzerinde] *Efendilik taslıyorsun*” (İbn Ezra; Radak, Şeraşim).

18. Tam bu vakitte – Moşe duvara bir çizgi çizmiş ve “yarın güneş tam buraya gelince” demiştir (Raşi).

[22. Uyarı]

¹³ Tanrı Moşe'ye "Sabah erken kalk ve Paro'nun önünde hazır dur" dedi. "Ona, İbraniler'in Tanrısı Aşem Adına şunları söyle: Halkımı salver ki Bana ibadet edebilsinler!

¹⁴ Çünkü bu kez tüm Felaketlerim'i [tam] kalbine göndermek üzereyim. Danışmanlarına ve halkına [zarar verecekler]. Amacı, tüm dünyada Benim gibisi olmadığını anlamandır. ¹⁵ "Zira şimdi – Gücüm'ü gösterip seni ve halkını [hayvanlara gelen] salgınla vurabilirdim ve yeryüzünden tamamen silinebilirdin. ¹⁶ Ancak şunun için hayatta kalmanı sağladım: Sana Kuvvetim'i göstermek ve bu şekilde İsmim'in tüm dünyada anlatılması için. ¹⁷ Sen ise hala Halkım'ı eziyor, onları salıvermiyorsun.

Doluyla birlikte, son bela dalgası da başlamaktadır. Bu son grubun temel amacı, dünyadaki hiçbir şeyin Tanrı'nın Gücü'ne denk olmadığını vurgulamaktır.

13. Ona... – Bkz. p. 1.

☞ Belaların en ağırını?

14. Tüm Felaketlerim – Bu ifade, gerçekleşmek üzere olan belanın, tüm belalardan daha kötü olacağını ima etmektedir. Raşi, diğer birçok otoritenin oldukça zor bulduğu açıklamasında, "Buradan, '**Makat Behorot** – Behorların Ölümü'nün tüm belalara eşdeğer olduğunu öğreniyoruz" demektedir. Başka bir deyişle Raşi'nin yazdığına göre Moşe Paro'yu bu noktada, sıradaki bela olan dolu değil, en son bela olan behorların Ölümü ile ilgili uyarmaktadır. İki soru: Raşi'nin yazdığı doğruysa, Tora, anlatımın bu bölümünde henüz yedinci bela olmak üzereyken neden gidip de onuncu beladan bahsetmektedir? Yok eğer buradaki ifade, birçok otoritenin görüşü doğrultusunda, sıradaki dolu belası hakkındaysa, o zaman Tanrı neden "*Tüm Felaketlerim*" demektedir?

Raşi'nin yazdığı cümlesini anlama yolundaki birkaç açıklama şöyledir:

[a] [Noktalamaya işaretleri kullanmayan] Raşi'nin yazdığı sözler, **Makat Behorot** değil, "**Makat Bakurot** – Erken Olgunlaşmış Meyveler Belası"dır ve aslında doludan bahsedilmektedir. Nitekim bu belada dolu, sadece erken olgunlaşan ekinlere zarar vermiş, geç filizlenenler etkilenmemiştir (p. 31, 32). Bu belayı çok ciddi yapan şey, doğrudan yiyecek kaynaklarına zarar vermesidir (Orleans'lı Rabi Yaakov; *Mizrachi*).

[b] Krakow'lu Rabi Heschel'e göre, olasılıkla Raşi'nin elimize ulaşan bu yazısında hata vardır. Buna göre Raşi not aldığına sadece baş harfler kullanarak **M. B.** demiş ve "**Makat Barad** – Dolu Belası"nı kastetmiştir; fakat ileriki bir tarihte

Raşi'nin yazılarını kitaba döken bir kişi olasılıkla bunu **Makat Behorot** şeklinde açmıştır.

[c] Bir görüşe göre orada yazılı olması gereken sözcükler "**Makat Batsoret** – Kuluk Belası"dır. Zira genel olarak kıtlık insan için en büyük sıkıntılardan biri sayılır ve dolu, önce de belirtildiği gibi yiyecek kaynaklarına büyük zarar vermiştir (*Sefer Azikaron*; *Minha Belula*).

[d] Bu, son bela grubudur ve **Makat Behorot** ile sona erecektir. Başka bir deyişle Raşi'ye göre Tanrı, sıradaki grubun henüz başlangıcında, doruk noktası olan belaya değinmiştir (*Gur Arye*; *Abraham*).

Raşi'nin bu yazdığıyla [ya da bize ulaşan şekliyle] aynı fikirde olmayan diğer otoritelere göre, pasuk sadece doludan bahsetmektedir ve "*tüm Felaketlerim*" ifadesi "Felaketlerimin büyük bir bölümü" şeklinde anlaşılmalıdır. Bu da dolu belasının farklı etkilerine gönderme yapmaktadır: Olağandışı gökgürültüleri (p. 28), şimşek ve yıldırımlar, yağmur, içi ateşle yanan büyük dolu taneleri, insan ve hayvanların ölümü, ekinlerin mahvolması gibi öğeler, bu belanın "Öyle ki, [Mısırlılar] bir ulus haline geldiklerinden beri Mısır Ülkesi'nde böylesi olmamıştı" (p. 24) sözleriyle nitelenmesine yol açmıştır. Paro'nun en fazla bu belada korkuya kapıldığı anlaşılmaktadır; zira "*Kötü olanlar ben ve halkımdır*" (p. 27) itirafını sadece burada yapmaktadır (İbn Ezra; Raşbam; Rabenu Behaye).

Or *Ahayim*, Paro'nun şimdiye kadar hala Moşe'nin bir büyücü olduğunu ya da bu konuda üstün bilgiye sahip olduğunu düşündüğünü belirtir. Fakat dolu belası sırasında, kral, Mısır'daki felaketleri meydana getirenin Moşe değil, doğrudan Tanrı olduğunu fark etmiş ve bu şekilde önceki altı belanın kaynağının da Tanrı olduğunu kabullenmiştir. Paro bunu yeni kavradığı için, sanki "*tüm Felaketler*" aynı zamanda gerçekleşiyor gibidir.

18 יֵה הַנֶּגֶז מִמֶּטִיר כַּעַת מָחָר בָּרֹד כְּבֹד מֵאֵד
 19 אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כְּמֹהוּ בַּמִּצְרִים לְמֶן־הַיּוֹם הַזֶּה וְעַד־עֲתָה: יט וְעַתָּה
 שְׁלַח הָעֵז וְאֶת־מִקְנֶךָ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָךְ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאֵלֶם וְהַבְּהֵמָה
 20 אֲשֶׁר־יִמָּצֵא בַּשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֶף הַבִּיטָה וַיֵּרֶד עֲלֵהֶם הַבָּרֹד וּמָתוּ: כ הִירָא
 אֶת־דָּבָר יְהוָה מִעֲבֹדִי פֶרַעַה הַנִּים אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים:
 21 כֹּא וְאֲשֶׁר לֹא־שָׁם לְבֹו אֶל־דָּבָר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ
 22 בַּשָּׂדֶה: פ כֹּכ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָטָה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי
 בָרֹד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה
 23 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: כג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי נָתַן קֶלֶת וּבָרֹד
 24 וַתִּהְלֶךְ־אֵשׁ אֶרְצָה וַיִּמָּטֶר יְהוָה בָּרֹד עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: כד וַיְהִי בָרֹד וְאֵשׁ
 מִתְּלַקַּחַת בִּתְנוֹךְ הַבָּרֹד כְּבֹד מֵאֵד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כְּמֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
 25 מֵאֵז הָיְתָה לְגֹוִי: כה וַיֵּךְ הַבָּרֹד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶת כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
 מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֶת כָּל־עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה הַכָּה הַבָּרֹד וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה
 26 שִׁבֵּר: כו רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָרֹד:

üzerine çektiği için Midyan'a gitmiş ve burada başrahiplik görevinde bulunduktan sonra, daha ileride Moşe'nin kayınpederi olmaya hak kazanmıştır. Bene-Yisrael'e her zaman karşı olan Bilam, daha ileride, Midyan'la yapılan savaşta Bene-Yisrael tarafından öldürülmüştür (Bamidbar 31:8). Paro'nun danıştığı anlarda suya sabuna dokunmayan bir politika izleyen İyov ise, çok büyük sıkıntılara maruz kalmıştır. Bu, birine yardımcı olma fırsatına sahip olmasına karşın parmağını kumldatmayan kişinin, suçlu olduğunu öğretir.

21. Dışarıda – Tam anlamıyla “çayırda” ya da “kırdı”.

22. Çayır bitkilerinin – Ya da “dışarıda bulunan bitkiler” (Rabi Arye Kaplan); bkz. Bereşit 1:11, 2:5.

23. Ateş yürüdü – Doğası aşağıdan yukarıya yükselmek olan ateş, bu kez ters yönde ilerlemektedir (İbn Ezra). Alternatif olarak “toprağa yıldırım düşü” (Rabag; Sforno; Hirsch); ya da “ateş parladı [= ? şimşek çaktı]” (Targum Yonatan). Krş. Teilim 78:48, 105:32, 148:8.

24. Her dolu tanesi içten ateşle tutuşmuş

halde – Mucize içinde mucize (Raşi). Ateşi çevreleyen bir buz küresini nasıl bir kaderin beklediğini hepimiz biliriz. Fakat burada iki ezeli düşman ateş ve su, tıpkı düşman karşısında birleşen iki kan davalı aile gibi bir araya gelmiş ve Tanrı'nın emrini yerine getirmişlerdir.

Alternatifler: “dolu tanelerinin arasında şimşek çakar halde” (Rabi Arye Kaplan); “ateş sıçramalarıyla” (Targum Yonatan; Sehel Tov); “ölümçül bir ateşle” (Midraş – Şemot Raba); “dolu tanelerine tutunan ateşle” (Malbim). Krş. Yehezkel 1:4. İfade aynı zamanda “çok kısa aralıklı yıldırımlar eşliğinde”, “ardı arkası kesilmeyen şimşeklerle”, “ateş kütleleriyle” veya “çatalı yıldırımlarla” şeklinde de anlaşılabilir. Bir görüşe göre bu sözler bir meteor yağmurunu ifade etmektedir (İbn Ezra; Sefer Aatsamim).

25. Öldürdü – Rabi Arye Kaplan. Tam çeviriyle “vurdu”.

26. Sadece ... Goşen bölgesinde – Goşen'de dolu yağmaması da bir mucizedir; çünkü oranın atmosfer ve havasıyla, Mısır'ın diğer yakın bölgeleri arasında hiçbir fark yoktur. Görünmez bir sınırın yağın doluyu Goşen'in dışında tutması,

¹⁸ Yarın tam bu vakitte, kurulduğundan bu yana Mısır'da hiçbir benzeri olmamış bir dolu yağdıracağım.

¹⁹ Ve şimdi; [tellallar] gönder ve sürülerinle çayırdı sana ait olan her ne varsa [kapalı yerlere] toparla. Çayırdı bulunup kapalı yerlere girmeyen tüm insan ve hayvanlar, dolu üstlerine boşandığında ölecektir.”

²⁰ Paro'nun tebaası arasında Tanrı'nın Sözü'nden çekinen, hizmetkarlarının ve sürülerinin kapalı yerlere kaçmalarını sağladı. ²¹ Tanrı'nın Sözü'nü dikkate almayanlar ise hizmetkarlarıyla sürülerini dışarıda bıraktı.

[23. Yedinci Bela: Dolu]

²² Tanrı Moşe'ye [şöyle] dedi: “Elini gökyüzüne doğru uzat. Mısır Ülkesi'nde dolu yağışı gerçekleşecek; Mısır Ülkesi'ndeki insan, hayvan ve tüm çayır bitkilerinin üzerine [boşanacak].”

²³ Moşe asasını gökyüzüne doğru uzattı ve Tanrı gökgürültüleri ve dolu başlattı; toprağa doğru ateş yürüdü. Tanrı Mısır Ülkesi'ne dolu yağdırdı. ²⁴ Dolu yağışı, her dolu tanesi içten ateşle tutuşmuş halde, son derece ağır bir şekilde gerçekleşti. Öyle ki, [Mısırlılar] bir ulus haline geldiklerinden beri Mısır Ülkesi'nde böylesi olmamıştı.

²⁵ Dolu, Mısır Ülkesi'nin tümünde insandan hayvana kadar, dışarıda olan herkesi öldürdü. Tüm çayır bitkilerini mahveden dolu, çayırdaki tüm ağaçları da parçaladı.

²⁶ Sadece, Bene-Yisrael'in yaşadığı yer olan Goşen bölgesinde dolu gerçekleşmemişti.

Hiçbir benzeri olmamış – İbranice'de sözcüklerin cümle içi dizilişlerine göre “benzeri olmamış” ifadesi “Mısır'da” sözcüğünden önce gelmektedir. Bu da iki bilgi verme amaçlıdır: “Benzeri dünyanın hiçbir yerinde *olmadı*; özellikle de yağmurun pek az yağdığı, dolunun da neredeyse tanınmadığı [ve dolayısıyla belki de böyle bir yağışın en az beklenen yer olduğu] Mısır'da ise hiç görülmedi”. (Rabenu Behaye; *Midraş – Şemot Raba* 12:2).

19. Ve şimdi – Bu sözcük aciliyet belirtmektedir. Dolu ertesi güne kadar başlamayacağına göre, Moşe, çayırdaki insan ve hayvanların hemen geri çağırılması ve haberin her yere en kısa zamanda ulaşması gerektiğini söylemektedir. Bir başka açıklamaya göre, “*Veata – Ve Şimdi*” sözcüğü genel bir prensiple, *Teşuva*'ya çağırıcı ifade eder (*Midraş – Bereşit Raba* 21:4). Kısacası Moşe, Mısır halkına seslenerek dolu felaketinin acılarından kurtulabilmeleri için bir fırsatları olduğunu belirtmektedir (*Or Ahayim*).

Toparla – Herkes içeri girerse bu belanın anlamı nedir? Buradan, belalar her ne kadar Mısırlılar'a Bene-Yisrael'e yaptıkları için ceza verme amacını da taşıyorsa da, başlıca işlevlerinin insanlara zarar vermek değil, Tanrı'nın Büyüklüğü'nün herkese kabul ettirilmesi olduğunu öğrenmekteyiz. Zira bütün Mısırlılar, Moşe'nin uyarısını dikkate alsa bile, evlere ve isabet ettiği her şeye zarar vereceği

için, dolunun kaçınılmaz bir yıkıcı etkisi olacaktır (*Or Ahayim*). Salgın hastalık belası sırasında, Tanrı'dan korkan Mısırlılar hayvanlarını içeri sokmuş ve dolayısıyla onları kurtarmış olsalar da, Moşe bunun için açık bir uyarıda bulunmamıştı. Şimdi yapmasının nedeni, insan hayatının tehlike altında olmasıdır; zira dışarıda bulunan herkes ölüm tehlikesi altında olacaktır ve “[Her] İnsan [Tanrı tarafından] sevilir. Ne de olsa [Tanrı'nın] Görüntüsü'nde yaratılmıştır” (*Mişna – Pirke Avot* 3:18; *Sforno*).

20. Paro'nun... – Bu, Moşe'nin konuşmasına dahil değildir (*Targum Yonatan*). Ancak *Sforno*, bu sözleri Moşe'nin, “salgın hastalık belası sırasında” olanları hatırlatma ve bu bela için örnek göstererek uyarıma amacıyla söylediği görüşündedir. Zira o belada içeride tutulan hayvanlara zarar gelmemiştir (bkz. p. 3 ačk.).

Tanrı'nın Sözü'nden çekinen – Pasuğun basit anlamı “Tanrı'nın Sözü'nden çekinen [herkes]” şeklindedir. Fakat yine de tekil kullanım dikkat çekicidir. Rabi Yişmael'e göre bu kullanımın ifade ettiği kişi, Tanrı korkusuna sahip olduğu açıkça belirtilen (İyov 1:1) İyov'dur (*Talmud Yerusalmi – Sota*). *Midraş*'a göre Paro'nun üç danışmanı vardı. Bunların biri Yitro (3:1; 18:1), diğeri Bilam (Bamidbar 22:5), üçüncüsü ise İyov'dur. Paro'ya görüş bildirdiğinde her zaman Bene-Yisrael'in yanında tavrı alan Yitro, bir süre sonra şimşekleri

כֹּז וַיִּשְׁלַח

פָּרְעָה וַיִּקְרָא לְמִשֶּׁנָּה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חֲטָאתִי הַפֶּעַם יְהוָה הִצְדִּיק
 28 וְאַנִּי וְעַמִּי הָרָשָׁעִים: כֹּחַ הִעֲתִירוּ אֶל־יְהוָה וְלִב מִהִית קִלַּת אֱלֹהִים וּבָרָד
 29 וְאַשְׁלַחְהָ אֶתְכֶם וְלֹא תִסָּפֹן לַעֲמֹד: כֹּחַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מִשֶּׁנָּה כִּצְאתִי
 אֶת־הָעִיר אֶפְרַשׁ אֶת־כַּפִּי אֶל־יְהוָה הַקִּלּוֹת יַחְדָּלוֹן וְהִבָּרַד לֹא יִהְיֶה־עוֹד
 30 לְמַעַן תִּדַּע כִּי לִיהוָה הָאָרֶץ: ָ וַיֹּאמֶר וְעַבְדְּךָ יִלְעָתִי כִּי טָרַם תִּירְאוֹן
 31 מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים: ֵא וְהַפְשַׁתָּהּ וְהַשְׁעָרָה נִכְתָּה כִּי הַשְׁעָרָה אֲבִיב
 32 וְהַפְשַׁתָּה גִבְעָל: ֵב וְהַחֲטָה וְהַכְסֵּמַת לֹא גָכוּ כִּי אֶפִּילַת הֲנָה: מִפְּטִיר

olduğunu kavraman. Sakın bu beladan hak ettiğiniz için kurtulduğunuz fikrine kapılma; çünkü Tanrı Aşem'den hala çekinmediğinizi gayet iyi biliyorum" (Sforno).

31-32. Keten ve arpa... – Bu sözler de Moşe'nin konuşmasına dahildir (Saadya Gaon; Raşbam; Ramban). Rav Saadya Gaon'a göre, Moşe'nin sözlerinin anlamı, edeceği duaya rağmen, keten ve arpanın gördüğü zararın geri gelmeyeceği; duanın sadece geç filizlenen buğday türlerini kurtaracağı şeklindedir. Ramban ise, Moşe'nin "bu belada keten ve arpa mahvoldu. Şimdilik, yemeksiz kalmamanız için buğday türleri kurtulacak; fakat inatçılığını sürdürürsen bir sonraki belada onları da kaybedersin" mesajını verdiğini belirtir. Nitekim çekirge belasında olan da budur (10:15).

Raşi'ye göre buğday türlerini tanımlayan *Afilot* sözcüğü tazelikten ve yumuşaklıktan kaynaklanan "esneklik" ifade eder. Keten ve arpa dik ve serttir; o yüzden dolu taneleri onları kırmış, harap etmiştir. Oysa buğday türleri yumuşak ve esnek olduğu için zarar görmemiştir. Dolayısıyla Moşe burada Paro'ya inatçılığı konusunda bir imada da bulunmaktadır.

İbn Ezra'nın görüşü, bu sözlerin Moşe'ye ait değil, Toranın durum açıklaması olduğu şeklindedir.

31. Sapının içindeydi – İbranice *Givol*. Sapların içinde keten tohumları çıkmıştır. Bu, ketenin de çotkan olgunlaştığını belirtir (Rabenu Behaye).

32. Kaplıca buğdayı – Septuaginta; İspanyolca *espelta*, Radak, Şeraşim; Bartanura'lı Rabi Ovadya'nın *Mişna – Kilayim* 1:1 açıklaması). Bu, *triticum spelta* olarak bilinen bir buğday (*Talmud – Pesahim* 35a) cinsidir. Rambam ise [*Kilayim* 1:1

açıklamasında] bunun bir tür çöl buğdayı olduğunu belirtir. Bazı görüşlere göre ise bu, antik Mısır mezarlarında keşfedilmiş *triticum dicoccum*, ya da Erets-Yisrael'de bolca yetişen *triticum diocoides* cinsi buğdaydır. Dolayısıyla İbranice'de *Hita* (normal) ve *Kusemet* (kaplıca) olmak üzere iki tür buğday cinsi vardır ve bunlar, Eski Mısır dilindeki *hetzt*, *hent* ve *kamut* sözcüklerine denk gelebilir.

Geç filizlenirler – Ve dolayısıyla henüz topraktan çıkmamışlardır (İbn Ezra; Radak, Şeraşim). Ya da "yumuşak ve esnek" (Raşi; *Lekah Tov*; Saadya Gaon). Her iki görüşe de *Sehel Tov*'da yer verilmiştir.

33. Yağmur yere ulaşmadı – Tam çeviriyle

²⁷ Paro [birilerini] gönderip Moşe ve Aaron'u çağırttı. Onlara "Bu kez [gerçekten] günah işledim!" dedi. "Dürüst olan Aşem'dir; kötü olanlar ise ben ve halkımdır! ²⁸ Aşem'e yakarın. Bu Tanrısal gökgürültüleri ve dolu fazlasıyla yeterli. Sizi salıvereceğim. Artık [burada zorla] durmayacaksınız."

²⁹ Moşe ona "Şehirden çıktığım gibi ellerimi [duayla] Tanrı'ya açacağım" dedi. "Gökgürültüleri sona erecek ve dolu devam etmeyecek. Böylece dünyanın Tanrı'ya ait olduğunu kavrayacaksın."

³⁰ "Sen ve tebaana gelince; Tanrı Aşem'den hala çekinmediğinizi gayet iyi biliyorum."

³¹ Keten ve arpa mahvoldu; çünkü arpa olgunlaşmış ve keten, sapının içindeydi.

³² Fakat buğday ve kaplıca buğdayı zarar görmedi; çünkü onlar geç filizlenir."

dünyanın ve doğanın, Tanrı'nın tam ve kesin kontrolünde olduğunu gösterme amaçlıdır.

27. Bu kez günah işledim – "Bu kez, günah işlediğimi kabul ediyorum" (Raşbam). Paro neden her zamankinden daha çok pişman olmuştur? Kendi hareketlerini Tanrı'nın tavrıyla karşılaştırmıştır: "*Tanrı*, insan ve hayvanların içeri girmesi konusunda uyarıda bulunarak *Dürüst* olduğunu gösterdi. Oysa *ben ve halkım*, sırf Tanrı'ya inanmama konusunda yüzüsüzce davranıp hayvanları dışarıda bırakarak *kötü* olduğumuzu kanıtladık" (*Daat Zekenim*).

Dürüst – İbranice **Tsadik**. Ya da "*haklı*". "Temsilciliğini yaptığın Aşem, yargısında haklıdır". Daha önce "*Aşem kim ki?*" (5:2) diye alaycı bir tavrı takınan Paro, bu pasukta doğrudan "*Aşem*"in Dürüst olduğunu kabullenmektedir (Rabenu Behaye).

Kötü – İbranice **Raşa**. Ya da "*suçlu*". "En baştan beri Tanrı'nın Sözü'ne karşı isyan ettik (Ramban) ve 'O'ndan daha akıllı davranalım' (1:10 açık.) diye ahkam kestik (Rabenu Behaye)".

28. Tanrısal gökgürültüleri – Krş. *Targum Onkelos*; *Targum Yonatan*. Ya da "*doğüstü gökgürültüleri*" (krş. Ralbag).

Paro'yu her şeyden çok gökgürültüleri korkutmuştur. Nitekim Hahamlarımız, gökgürültüsünün, yoldan çıkmış bir kalbi tekrar saflaştırmak üzere uyandırma amacıyla yaratıldığını öğretirler (*Talmud – Berahot* 59a). Bu belanın anlatımı boyunca, her yerde gökgürültüsüne doludan önce yer verilmiştir; çünkü Mısırlılar'ı asıl korkutan ve dolunun getireceği dehşete karşı hassaslaştıran şey gökgürültüsüdür. Fakat daha sonra Paro sözünü bozup Bene-Yisrael'i salıvermeyi reddettiğinde bu sıralama tersine dönmüştür (p. 34). Bunun nedeni, Paro'nun direncinin, gökgürültüsü durur durmaz güçlendiğini göstermektir (Rabenu

Behaye).

29. Şehirden – Burası olasılıkla Memfis'tir (bkz. Bereşit 44:4 açık.). Fakat eğer bu 18. Hanedan zamanında ise, başkent Thebes'tir.

Şehirden çıktığım gibi – Moşe'nin şehrin içinde dua etmesi mümkün değildir; zira şehir putlarla doludur. Paro dolunun hemen son bulmasını istediğinden, Moşe'nin ona bunu şehirden çıkar çıkamaz yapacağını söylemesi gerekmektedir. Fakat daha önceki belalar sırasında, Moşe'nin bunun söylemesine gerek yoktu; çünkü o belalar ertesi güne kadar durmayacaktı (Raşi; Ramban).

Tanrı'ya ait olduğunu – "ve sana ait olmadığını!" (İbn Ezra).

30. Tanrı Aşem'den – p. 28'de Paro "*Aşem'e yakarın*" dedikten sonra gökgürültülerinin "*Tanrısal*" olduğunu söylemektedir. Başka bir deyişle gökgürültülerinin ardında doğüstü bir Gücün var olduğunu kabullenmiştir; fakat dili bir türlü "*Aşem'den* kaynaklanan gökgürültüleri" demeye varmamaktadır. Bu sebeple Moşe burada vurgu yaparcasına "*Tanrı Aşem*" demekte ve tek Tanrı'nın, Aşem olduğunu üstüne basa basa söylemektedir. Bu, tüm Tora'da Moşe'nin "*Tanrı Aşem*" dediği tek yerdir [Devarim 3:24'te geçen **A-do-nay** İsmi, Dört Harfli İsim değildir] (İbn Ezra).

Hala – Ya da "*henüz değil*" (*Targum*; Raşi; Raşbam). İbranice **Terem**. Ancak bu sözcük aynı zamanda "*önce*" anlamını da taşımaktadır (İbn Ezra). Buna göre pasuk "*Şimdi; yani benim duamın öncesinde, Tanrı Aşem'den korkuyorsunuz; fakat bela sona erince eski inatçılığınıza döneceğinizi gayet iyi biliyorum*" şeklinde de anlaşılabilir (Ramban).

Gayet iyi biliyorum – "*Gökgürültüleri ve dolu*, normalde olduğunun aksine bir anda *sona* erecek. Bil ki bunun tek amacı *dünyanın Tanrı'ya ait*

-
- 33 וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרָעָה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיַּחֲדֹלֵן
- 34 הַקְּלֹוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נָתַךְ אַרְצָהּ: 34 וַיֵּרָא פְּרָעָה כִּי־חָדַל הַמָּטָר
- 35 וְהַבָּרָד וְהַקְּלֹוֹת וַיִּסָּף לַחֲטֹא וַיִּכְבַּד לִבּוֹ הוּא וְעַבְדָּיו: 35 וַיַּחֲזֹק לֵב פְּרָעָה
- וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:
-

³³ Moşe Paro'nun yanından çıkıp şehri [terk etti] ve ellerini Tanrı'ya açtı; gökgürültüleri ve dolu sona erdi; yağmur yere ulaşmadı. ³⁴ Paro yağmur, dolu ve gökgürültülerinin sona erdiğini görünce günah işlemeye devam etti; kalbini sertleştirdi – hem o, hem de danışmanları.

³⁵ Paro'nun kalbi güçlenmişti ve tıpkı Tanrı'nın Moşe aracılığıyla söylemiş olduğu gibi Bene-Yisrael'i salıvermedi.

“*dökülmedi*”. Dolu belasının bir parçası olarak yağmurdan daha önce hiç söz edilmemiştir. Hahamlarımız, Moşe belanın durması için dua ettiği zaman, dolunun havada asılı kaldığını belirtirler (Raşi). Bu durumda içten ateşle yanan dolu taneleri eriyip yağmura dönüşmüştür. Fakat bu yağmur damlaları bile mucizevi bir şekilde yere ulaşmamıştır (Hirsch).

34-35. p. 34, “*Paro'nun kalbini sertleştirdiğini*”, bir sonraki pasuk da, gereksiz gibi görünen bir vurguyla, “*Paro'nun kalbinin güçlendiğini*” belirtmekte ve bunun, “*Tanrı'nın Moşe aracılığıyla söylediği*” bir şey olduğunu hatırlatarak sona ermektedir. Önce Paro kendi “*kalbini sertleştirip*” inatçı tavrına geri dönmüştür. Fakat bu durumda bile, kalbinin geçmiş belaların acısına ve daha gelecek olan birçok sıkıntıya dayanacak kadar güçlü olup olmadığı belirsizdir. Dolayısıyla, daha önce Moşe'ye Paro'nun kendi isteğiyle Yahudiler'i serbest bırakmayacağı hakkında söylediklerine (3:19) uygun olarak, Tanrı Paro'nun kalbinin güçlenmesini sağlamıştır. Bu aynı zamanda Paro'nun halkı [çaresizlikten değil] ancak ve ancak içten bir *Teşuva*'nın sonucu olarak serbest bırakması gerektiği prensibine de uymaktadır. Böylelikle Paro acıdan etkilenmeyecek ve kararını gerçekten yapmayı *dilediği* şekilde verecektir. Fakat psikolojik durumu tekrar normale döndüğünde, Paro'nun kötülüğü tekrar kendini göstermiş ve sözünü yine bozmuştur. Ancak Bene-Yisrael'in kurtuluşu artık çok yakındır.